

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Управління системою соціального захисту
та гарантій військовослужбовців в Україні»

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування денної
форми навчання
Степан ТАРАСОВ

Керівник: завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування, доктор наук з
державного управління, професор
Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

Рецензент: _____

АНОТАЦІЯ

Тарасов С. В. Управління системою соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні. – Рукопис.

У магістерській роботі запропоновано розв'язання актуального наукового завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо удосконалення управління системою соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні.

В процесі дослідження встановлено, що соціальний захист – це сукупність послідовного соціально-економічного регулювання, здійснюваного внаслідок реалізації державою, відомствами, іншими організаціями соціально-економічних проектів, спрямованих на забезпечення громадянських прав, а також соціальних гарантій та пільг військовослужбовцю та членам його сім'ї. Соціальні гарантії – це сукупність соціальних норм, спрямованих на дотримання прав військовослужбовців у межах законодавчо прийнятої системи державних мінімальних соціальних стандартів, що зумовлюють забезпечення якісних та кількісних нормативів життєдіяльності кожного військовослужбовця.

Аналіз світового досвіду організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців засвідчує, що найрозвиненіша та відпрацьована система соціального забезпечення військовослужбовців створена в США і країнах НАТО.

Запропоновано проектні напрями соціального захисту військовослужбовців, які включають: матеріальну підтримку військовослужбовця та членів його сім'ї, компенсаційні соціально-економічні проекти, регулюючі соціально-економічні проекти, відшкодування втраченої вигоди й доходів та стимулювання службово-трудової активності військовослужбовців, відновлювальні (превентивні) соціально-економічні проекти.

Ключові слова: публічне управління, соціальна сфера, соціальна політика, соціальний захист, соціальні гарантії, воєнний стан, захист населення.

ANNOTATION

Tarasov S. V. Management of the system of social protection and guarantees of military personnel in Ukraine. - Manuscript.

The master's thesis offers a solution to an actual scientific task, which consists in theoretical substantiation and development of practical recommendations for improving the management of the system of social protection and guarantees of military personnel in Ukraine.

In the process of research, it was established that social protection is a set of consistent socio-economic regulation carried out as a result of the implementation by the state, departments, and other organizations of socio-economic projects aimed at ensuring civil rights, as well as social guarantees and benefits for a serviceman and members of his family. Social guarantees are a set of social norms aimed at the observance of the rights of servicemen within the limits of the legally adopted system of state minimum social standards, which determine the provision of qualitative and quantitative norms for the life of each serviceman.

An analysis of the world experience in the organization of social security and guarantees for servicemen confirms that the most developed and well-developed system of social security for servicemen was created in the USA and NATO countries.

The project areas of social protection of servicemen are proposed, which include: material support of a serviceman and his family members, compensatory socio-economic projects, regulatory socio-economic projects, compensation for lost benefits and incomes and stimulation of service and labor activity of servicemen, restorative (preventive) social - economic projects.

Key words: public administration, social sphere, social policy, social protection, social guarantees, martial law, population protection.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ГАРАНТІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	9
1.1. Сутність та соціально-економічний зміст соціального захисту та гарантій військовослужбовців.....	9
1.2. Методичні підходи до соціально-економічної оцінки системи соціального захисту та гарантій військовослужбовців	17
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СТВОРЕННЯ ГАРАНТІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	26
2.1. Аналіз світового досвіду організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців.....	26
2.2. Оцінка стану соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні.....	34
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ ТА ГАРАНТІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ.....	45
3.1. Модернізація системи соціального захисту та гарантій військовослужбовців за умов війни.....	45
3.2. Удосконалення управління соціальним захистом військовослужбовців щодо вирішення їхніх соціальних проблем	56
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи. Сучасний етап соціально-економічного розвитку України передбачає формування якісно нової системи соціального захисту військовослужбовців. Тому значення соціального захисту військовослужбовців неухильно зростає: посилюється зв'язок рівня соціально-економічної ефективності соціального захисту та забезпечення розширеного розвитку базових характеристик людського потенціалу військовослужбовців.

Здійснюється соціальна реформа військових організацій спрямовану підвищення престижу військової служби. Останнє визначає необхідність не лише розкриття тенденцій трансформації системи соціального захисту військовослужбовців, а також розроблення науково обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на її посилення та оптимізацію.

Сучасна система соціального захисту має стати дієвим соціально-економічним механізмом, що піддається регулюванню з сторони державної влади та впливають на соціальне середовище, а також є фактором оптимізації процесу соціального відтворення військовослужбовців.

Відповідно до статті 7 Конституції, Україна - це соціальна держава, що орієнтується на формування сучасної системи соціального захисту, яка повинна не тільки прямо чи опосередковано впливати на всю життєдіяльність населення, забезпечувати гідне життя різних професійних груп людей, а й створювати умови відновлення та розвитку їх здібностей.

Тому сучасна система соціального захисту має забезпечувати не тільки захист соціальних прав військовослужбовців як специфічної соціально-економічної групи населення, а й забезпечувати сприятливі умови розширеного відтворення їхнього людського потенціалу.

Таким чином, актуальність дослідження соціального захисту військовослужбовців зумовлена низкою факторів:

1. Недостатньою теоретичною та методологічною розробленістю даної проблеми, відсутністю розробок, що визначають специфіку соціального

захисту військовослужбовців за умов сучасного етапу соціально-економічного розвитку України.

2. Необхідністю дослідження системи соціальної захисту як фактору саморозвитку людського потенціалу військовослужбовців, обґрунтування зв'язку результативності соціальної системи захисту та зростання соціально-економічної ефективності службово-трудової діяльності військовослужбовців;

3. Затребуваності рекомендацій, спрямованих на вдосконалення соціальної системи захисту військовослужбовців. В даний час, однак, немає єдиної концепції соціального захисту військовослужбовців за умов сучасного етапу соціально-економічного розвитку України.

Теоретичні аспекти публічного управління системою соціального захисту та гарантій військовослужбовців вивчались такими вітчизняними вченими, як: С. Ветлинським, М. Кравченко, О. Сидорчуком, І. Сиротою, М. Шишлюком та іншими.

Отже, на етапі соціально-економічного розвитку України трансформується система соціального захисту військовослужбовців. Поновлюються: стратегія соціального захисту (перехід від стратегії забезпечення мінімальних стандартів споживання до стратегії комплексного підвищення якості задоволення соціально-економічних потреб військовослужбовців, членів їхніх сімей, а також військових пенсіонерів), тактичні цілі (традиційна мета захисту прав сім'ї військовослужбовця доповнюється цілями підвищення престижу військової служби, а також створення умов саморозвитку людського потенціалу військовослужбовців). Власне це забезпечує актуальність та практичне значення теми магістерської роботи.

Мета та завдання магістерської роботи. *Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління системою соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні.*

Для досягнення поставленої мети в роботі були визначені та вирішені такі завдання:

- з'ясувати сутність та соціально-економічний зміст соціального захисту та гарантій військовослужбовців;
- визначити методичні підходи до соціально-економічної оцінки системи соціального захисту та гарантій військовослужбовців;
- провести аналіз світового досвіду організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців;
- оцінити стан соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні;
- розробити стратегічні напрями модернізації системи соціального захисту та гарантій військовослужбовців за умов війни в Україні;
- запропонувати напрями удосконалення управління соціальним захистом військовослужбовців щодо вирішення їхніх соціальних проблем.

Об'єкт дослідження – соціально-економічні відносини, що виникають у процесі реалізації соціального захисту та гарантій військовослужбовців.

Предмет дослідження – формування системи управління соціальним захистом та забезпеченням гарантій військовослужбовців в Україні.

Методи дослідження. В магістерській роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи, які дозволили обґрунтувати і удосконалити управління системою соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні.

Для розв'язання визначених завдань використовувалися такі методи дослідження: логічного аналізу (під час розкриття сутність та соціально-економічний зміст соціального захисту та гарантій військовослужбовців); порівняльного аналізу (для вивчення світового досвіду організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців); евристичні методи (при обґрунтуванні стратегічних напрямів модернізації системи соціального захисту та гарантій військовослужбовців за умов війни в Україні) тощо.

Інформаційною базою дослідження є наукова вітчизняна і зарубіжна література з теми дослідження, нормативно-правові акти України, міжнародні правові акти, аналітичні та звітні документи.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення магістерської роботи доведено до рівня конкретних концептуальних і практичних висновків, пропозицій та рекомендацій щодо управління системою соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ГАРАНТІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

1.1. Сутність та соціально-економічний зміст соціального захисту та гарантій військовослужбовців

В Україні на її законодавчому рівні визнається необхідність здійснення захисту населення. У Конституції України заявлено про розвиток суспільства як соціальної держави, політика якого не тільки визначає умови, що забезпечують гідне життя, а й вільний розвиток фізичних та духовних здібностей людини праці.

Ця норма закріплена у статті 7 Конституції України, де констатується, що стосовно всіх категорій населення України держава покликана забезпечити умови охорони праці, а також збереження та відновлення здоров'я індивідів. Конституція закріплює систему базових прав громадян: декларація про працю (ст. 37), декларація про винагорода за працю, на рівні не нижче за встановлений мінімум (ст. 37), декларація про отримання житла (ст. 40), декларація про охорону сім'ї (ст.38), материнства та дитинства (ст.38), право на підтримання здоров'я, отримання медичної допомоги (ст. 41), декларація про здобуття освіти (ст. 42) [18].

Конституцією України встановлюється гарантований розмір оплати трудової діяльності, забезпечується соціальна підтримка окремої людини, його сім'ї, материнства, батьківства та дитинства. Законодавчо закріплено необхідність розвитку системи соціальних служб, а також «встановлюються державні пенсії, допомога та інші гарантії соціального захисту».

Неважко помітити, що у суспільстві все громадяни мають право на отримання соціального захисту, у тому числі військовослужбовці. Одночасно підвищується потреба самих господарських організацій у комплексній системі соціального захисту суб'єктів праці. На основі вищевикладеного, можна констатувати, що в сучасних умовах захист є основним практичним

інструментом державного регулювання соціально-трудова відносин, не лише механізмом державної підтримки населення, а й фактором забезпечення простого самовідтворення трудового потенціалу працівників різних професійних груп та об'єднань.

Захист населення спочатку сприймається як широкий комплекс заходів держави, що мають соціальний (соціальний захист), економічний (економічний захист), політичний (політичний захист), психологічний (психологічний захист), біологічний (біологічний захист) прояви. Захист тут має найабстрактніший форму вияву. Вона включає всі напрямки підтримки населення, що визначають умови забезпечення гідної життєдіяльності суб'єктів.

Населення України, як та її окремі професійні групи, потребує ефективною системи захисту, що дозволяє підтримати та гарантувати гідну життєдіяльність суб'єктів праці. Тому можна констатувати, що вже у рамках правового застосування захист населення має як економічне, так і соціально-економічний прояв.

Категорія «захист населення» теоретично розглядається з двоїстих позицій. Протягом тривалого часу категорія «захист населення», з одного боку, представлявся і застосовувався при дослідженні населення загалом як процес соціальної гуманітарної діяльності (соціальний функціональний прояв процесу захисту), інший як процес соціально-економічної діяльності, спрямованої на забезпечення умов відновлення потенціалу різних трудових груп суспільства (економічний функціональний прояв процесу захисту) [5].

В даний час зростає міжнародне та громадське значення виявлення та вирішення проблем системи захисту населення. Останнє та визначає необхідність аналізу соціального та соціально-економічного прояву різних форм захисту, виявлення місця системи захисту в комплексі цільового та нецільового розвитку трудового потенціалу суб'єктів праці.

В рамках цього підходу одна з основних форм нецільового розвитку трудового потенціалу працівників пов'язана з функціонуванням системи

захисту суб'єктів господарювання організації. Таким чином, на основі загальних наукових підходів можна зробити висновок у тому, що аналіз захисту населення має проводитися з точки зору однієї з форм прояву громадянських свобод, що визначають умови гідної якості життя акторів як соціального суб'єкта, соціально-трудової діяльності, забезпечення умов їх відновлення фізичних та духовних здібностей (соціальний аспект дослідження).

Останнє не виключає того факту, що цей аналіз повинен здійснюватися у контексті прояву потреб господарських структур, пов'язаних із створенням оптимальних умов самовідтворення трудового потенціалу акторів праці як суб'єктів службово-трудової діяльності (соціально-економічний аспект дослідження). Цей системний методологічний підхід представляється і в роботах низки сучасних дослідників.

У наукових розробках захист все частіше розглядається не лише із соціальних позицій як система благодійних дій держави, а також із соціально-економічних позицій як механізм, що забезпечує умови відновлення та простого самовідтворення найважливішого економічного ресурсу суспільства трудового потенціалу

Тут захист населення покликаний забезпечити формування господарських здібностей акторів, соціально-економічних стандартів поведінки, що забезпечують відтворення та зростання людських ресурсів суспільства загалом. По суті, видається підхід, у якому термін «захист населення» у суспільстві розглядатися як об'єктивний економічний інструмент діяльності держави, соціально-економічний механізм забезпечення підтримки якості життя населення, а також як фактор самовідновлення, саморозвитку людського капіталу різних професійних груп соціуму [13, с.18].

Тому забезпечення гідної якості життя населення України є соціальною стратегічною метою діяльності держави та одночасно пріоритетним соціально-економічним напрямом політики суспільства на довгострокову

перспективу. Саме система захисту покликана забезпечити нову суспільну цивілізацію «якості життя», умови динамічного саморозвитку не тільки трудового потенціалу окремих професійних груп населення, а й стабілізувати соціальне та соціально-економічне зростання суспільства, забезпечити його економічну безпеку.

Останнє та визначає історичну перспективу «формування нового українського суспільства». Таким чином, сьогодні важливо уявити новий системний підхід у аналізі захисту населення загалом, а також соціального захисту його окремих професійних груп зокрема.

В рамках цього системного (соціального та соціально-економічного) підходу соціальна захист має розглядатися як багатоаспектне явище, що відображає весь комплекс застосовуваних інструментів захисту населення, покликаних не тільки здійснювати соціальні благодійні функції держави, а й визначати його економічну діяльність, спрямовану створення умов відновлення та розвитку трудового потенціалу акторів.

В процесі застосування системного методологічного підходу можна буде досліджувати соціальний захист як приватний компонент усієї системи захисту населення. Тут соціальний захист має розглядатися як соціальний інститут, і навіть як діяльнісно-функціональна система.

Докладний аналіз наукових джерел показує, що в соціологічних дослідженнях сьогодні не представлена єдина позиція про соціальний захист як системне явище. Чітко представляється і позначається тільки місце соціального захисту в системі захисту населення загалом. При цьому не визначається соціально-економічна сутність та зміст категорій «соціальний захист» та «соціальні гарантії», відсутня концептуальне обґрунтування системи соціального захисту як соціально-економічного механізму відновлення та саморозвитку трудового потенціалу військовослужбовців як суб'єктів службово-трудої діяльності [24, с.114].

Для усунення даних теоретичних прогалів диференціюємо соціологічні концепції, що розглядають соціальний захист як соціально-економічну

категорію, а також проведемо загальний аналіз основних груп досліджень. Концепція, які представляють теоретичне обґрунтування процесів соціального захисту умовно згрупуємо за декількома напрямками:

1. Загальнотеоретичне
2. Інституційне
3. Цільове (концепції соціального політичного впливу)
4. Мікрорівневе (парадигми, що досліджують соціальну захист окремих професійних груп працівників, у тому числі військовослужбовців).

Розглянемо та проаналізуємо дані конкретизовані напрями докладніше. У розширювальному контексті «соціальний захист» розглядається як міждисциплінарна категорія, що представляє комплекс розподільних та перерозподільних відносин, що відображають процес перерозподілу частини національного доходу на формування громадських фондів матеріального забезпечення, а також матеріальної, соціальної та культурної підтримки різних груп населення.

Реалізуючи соціальну політику, держава здійснює цільовий розвиток суб'єктів праці, забезпечує допомогу таким, що втратили потенційну здатність працювати, втілює в життя цілі та пріоритетні завдання соціально-економічного регулювання, домагається втілення законодавчо прийнятих юридичних, соціально-економічних гарантій різним професійним групам населення як у широкому, так і у вузькому сенсі, соціальний захист спрямований на забезпечення суб'єктам певного рівня прав, пільг, соціальних гарантій життєдіяльності.

При цьому соціальні права є собою особливий вид права і свободи людини, «тісно пов'язані з правом на недоторканність та захист людської гідності, що полягають у можливості кожної людини та громадянина стати одержувачем соціальних послуг соціальної допомоги». Тому права визначають засади соціально-економічного становища акторів. Вони є первинним початком для наявного переліку соціальних гарантій. Тут соціальні права – це контрольовані та охоронювані державою соціально-економічні

можливості акторів, рівень їх свободи, творчості, службово-трудова діяльність.

Соціальні пільги - це соціальні переваги громадян стосовно іншим індивідам. Пільги є тимчасове, разове, постійне та систематичне надання населенню певної матеріальної допомоги «у грошовій або натуральній формі». Пільги можуть встановлюватися як працюючому, так і не працюючому населенню на державному, місцевому чи галузевому рівнях [35, с.90].

Окремі професійні групи населення мають різні умови праці та життєдіяльності. Тому для деяких із них розробляється специфічна система соціального захисту. Військовослужбовці – це особлива професійна група людей, що здійснює суспільно необхідні функції в особливих умовах соціального ризику та невизначеності. Військовослужбовці реалізують професійну діяльність у державних організаціях, у яких законом передбачено військову службу.

Військовослужбовці є свого роду персоналом, що забезпечує виконання громадських функцій, пов'язаних з підвищеним ризиком травматизму та ускладненими, а часом і обмеженими умовами життєдіяльності. При цьому можна уточнити сутнісні ознаки соціальних пільг тільки як інструментів соціального захисту військовослужбовців як специфічної категорії громадян, а також як механізму формування іміджу військової організації загалом.

Найбільш значущі сутнісні ознаки соціальних пільг військовослужбовців такі:

- спрямовані на соціально диференційований шар військовослужбовців.
- є фактором перерозподілу громадських доходів на користь різних груп військовослужбовців.
- визначають зростання добробуту одержувачів та підвищення службово-трудова активності військовослужбовців.
- формуються з урахуванням соціального статусу військовослужбовців.

Таким чином, у рамках загальнотеоретичних доктрин захист розглядається як процес, який здійснюється в результаті реалізації інструментів соціального регулювання на громадському, відомчому, організаційному рівнях, з метою підтримки законодавчо прийнятих соціальних гарантій життєдіяльності різних груп населення [46, с.22].

Соціальний захист розглядається як механізм забезпечення, прийнятих державою, відомствами, організаціями соціальних гарантій життєдіяльності. На основі даних розробок можна констатувати, що соціальні гарантії військовослужбовців як окремої професійної групи службовців (працівників), являють собою якісну характеристику загального переліку соціальних гарантій та пільг.

Останні визначають систему державних мінімальних соціальних стандартів життєдіяльності військовослужбовця та його сім'ї. У рамках цього підходу соціальні гарантії життєдіяльності сім'ї військовослужбовця переважно розуміються як двояке явище. З одного боку – це форма підтримання стабільності життєдіяльності сім'ї військовослужбовця цілому, надання її членам певних державних мінімальних стандартів життя та соціальних прав.

З іншого боку, соціальні гарантії є компенсуючими послугами держави, відомств, окремих військових організацій, що дозволяють військовослужбовцям та членам їх сімей відшкодувати понесені витрати, пов'язані з виконанням військовослужбовців своїх службово-професійних обов'язків. Цей підхід обмежується вузьким формулюванням сутності соціального захисту військовослужбовця.

Автори абстрагуються від розкриття широкого аспекту змісту даного явища, що вузько розглядаються причини та функції цієї системи. При цьому сутнісний прояв соціальних гарантій військовослужбовця переважно розкривається в контексті практик соціальної благодійності, соціальної відповідальності, гуманізму інституту державної, відомчої влади.

Аспект прагматизму, соціально-економічної результативності процесу забезпечення соціального захисту військовослужбовця дані теоретики не досліджують. Через систему соціального захисту та соціально-економічної підтримки населення держава вдосконалює трудові відносини, забезпечує оптимальні умови відтворення трудового потенціалу, підтримує систему охорони здоров'я, розвиває практики дозвілля різних професійних груп населення. І вже потім досягається зростання рівня соціального добробуту, справедливості, забезпечення соціально необхідних умов відтворення здібностей специфічні професійні групи суспільства [48, с.66].

Таким чином, у рамках концепцій цільового соціального впливу (цільової соціальної політики) уточнюється роль та місце соціального захисту у процесі конструювання соціальної реальності. Соціальна політика представляється як широкий комплекс державних регулюючих впливів, куди входять та інструменти соціального захисту на основі розроблених та затверджених соціальних гарантій.

В рамках цього підходу соціальний захист є підсистемою цілеспрямованих, комплексних державних дій, що визначають реалізацію юридичних, соціально-економічних та організаційних умов задоволення потреб, які забезпечують працівникам реалізацію соціальних прав.

Соціальна політика покликана вирівнювати життєві можливості людей, забезпечувати щодо рівні умови відтворення здібностей, посилювати позиції незахищених груп населення. В сучасних умовах соціальна політика проявляється як механізм соціального захисту та контролю процесів розвитку трудового потенціалу населення для реалізації низки соціально-економічних цілей.

Тому можна констатувати, що вплив соціальної політики на людину визначає вектор відтворення освітніх, трудових та споживчих практик. Концепція цільового соціального впливу (цільової соціальної політики) має й суттєві недоліки. По-перше, вона орієнтована на переважний розгляд практик конструювання процесу соціального захисту населення в цілому, соціальний

захист на рівні окремих професійних груп населення розглядається тільки частково [73, с.42].

Зміст, оцінка соціально-економічних результатів соціального захисту залишається поза зоною дослідження цієї групи дослідників. По-друге, у рамках даної концепції подаються лише загальні підходи щодо проблеми соціального захисту окремих професійних груп працівників, зокрема і військовослужбовців.

1.2. Методичні підходи до соціально-економічної оцінки системи соціального захисту та гарантій військовослужбовців

Проаналізувавши концепції, що становлять загальні теоретичні підходи щодо проблеми оцінки соціального захисту, можна висунути загальне припущення про те, що дана оцінка може здійснюватися на макро- та мікрорівнях. Сам процес оцінки реалізується в результаті загального аналізу результативності цільової соціальної політики щодо соціального захисту (макрорівень), а також розгляд ефективності реалізації комплексних наборів соціальних гарантій військовослужбовцю та його сім'ї як безпосередніх інструментів соціального захисту (мікрорівень) [53, с.33].

Обґрунтовуючи аналогічний підхід, Н. Липинський доводить, що комплексна оцінка соціальних процесів у сучасних умовах повинна здійснюватися як на загальнодержавному (макрорівень), так і на відомчому та внутрішньо-організаційному рівні (мікрорівні). При цьому сучасна модель соціальної оцінки, як правило, орієнтована на розгляд даних процесів лише з мікрорівні. Сучасні дослідники пропонують розширити параметри змістовного прояву характеристик соціальної політики та розглядати соціальні гарантії як фактор прояву реалізації захисту населення та одночасно умови його саморозвитку [2, с.18].

А. Милів із цього приводу констатує, що оцінка захисту військовослужбовців може здійснюватися в результаті аналізу забезпечення конституційних прав військовослужбовців:

- соціально-політичних (як умови функціонування інших соціальних гарантій);
- соціально-економічних (як інструментів що забезпечують військовослужбовцю гідний рівень життя, право на трудову діяльність та відпочинок, право на житлове забезпечення, право відновлення здоров'я);
- соціально-культурних (як технологій, спрямованих на задоволення соціально-культурних потреб військовослужбовців).

Цей підхід є раціональним. Адже соціальна політика являє собою доцільну діяльність державної, галузевої, організаційної машини, яка за допомогою методів регулювання реалізує розширений склад соціальних функцій (насамперед всього спрямованих на соціальний захист).

Соціальна політика спрямована не лише на узгодження тактичних та стратегічних інтересів соціальних груп та інтересів суспільства в цілому, а також соціально-економічне регулювання «комплексу універсальних соціальних відносин, що складаються в суспільстві, та у забезпеченні умов для повноцінного розвитку всіх соціальних груп та громадян суспільства». У сучасних умовах соціальна політика, по суті, є собою системний інститут суспільства, спрямований на використання певної соціально необхідної форми захисту, а також взаємодії людей поза часом праці.

Тому соціальну політику можна оцінювати як системний комплекс державних, галузевих, організаційних регулюючих впливів, найважливішим елементом яких є процеси захисту населення, а також окремих соціально-трудова професійних груп. При цьому теоретичному підході оцінка соціального захисту повинна будуватися переважно на аналізі результатів реалізації соціальної політики держави, і навіть окремих відомчих структур. Адже її реалізація повинна, з одного боку, забезпечити громадське схвалення споживання населення на мінімально необхідному рівні, з іншого боку

створити умови відновлення та саморозвитку потреб та здібностей різних професійних груп населення (зокрема і військовослужбовців).

Останнє показує складність та багатоспрямованість як самої системи соціального захисту, і процесів її оцінки. На основі вищезазначених принципів можна уточнити параметри оцінки соціального захисту військовослужбовців. Умовно оцінка соціального захисту військовослужбовців може розглядатися загалом (соціальному) та специфічному (соціально-економічному) контекстах.

Розглянемо загальний (соціальний) та специфічний (соціально-економічний) підходи до процесу оцінки соціального захисту військовослужбовців. У рамках загального підходу важливим є не лише розгляд загальних процесів соціальної політики, спрямованої на соціальний захист, а й уточнення співвідношення соціально-економічних витрат та соціальних результатів даної дії. При розгляді реалізації соціально-економічної функції держави щодо соціального захисту необхідно враховувати фінансові можливості суспільства, регіонів, галузей, окремих організацій із забезпечення необхідного рівня доходу, і навіть соціальних послуг [7, с.46].

Широкий перелік сфер соціальної політики реалізує безпосередній процес соціального захисту, визначає вектор її вплив на всі сфери життєдіяльності людини. Найабстрактнішою (узагальненою) формою оцінка соціального захисту може здійснюватися в контексті оцінки соціально-економічних інструментів соціальної політики, аналізу ефективності забезпечення цілеспрямованої діяльності держави з розробки та реалізації соціальних гарантій населенню загалом та військовослужбовцям як окремої професійної групи зокрема.

Таким чином, при здійсненні процесу загальної оцінки системи соціального захисту необхідно зосередити увагу на виявленні рівня ефективності досягнення наступних соціально-економічних цілей соціального захисту:

- забезпечення соціального захисту через розробку та реалізацію соціальних гарантій громадян;
- оптимізація процесів відтворення фізичних та духовних здібностей працівників;
- максимізація економічного ефекту від соціального розвитку фізичних та духовних здібностей працездатних груп населення;
- мінімізація девіантних практик професійного поведінки акторів;
- зростання соціальної інтеграції та згуртованості різних професійних груп соціуму.

Можна зробити проміжний висновок у тому, що реалізуючи соціально-економічну політику, держава надає людям державні соціальні гарантії, що дозволяють їм відчувати не лише певний захист від соціальних ризиків власного життєдіяльності, а також здійснювати розширене відтворення власного трудового потенціалу, трудових здібностей та потреб. При оцінці соціального захисту важливо уточнити ефективність реалізації або не реалізації соціальних гарантій військовослужбовцям як професійної групи суспільства.

Останнє і характеризує в узагальненої форми той чи інший рівень соціального захисту військовослужбовців. Тому конкретизовані форми оцінки соціального захисту повинні бути орієнтовані на аналіз конкретних практик досягнення соціальних гарантій. Методологічна побудова загальної та конкретизованої підсистем оцінки ґрунтується на принципі подвійності соціальних гарантій як інструментів соціального захисту. З одного боку, соціальні гарантії передбачають універсальні форми вияву [14, с.11].

Вони загалом спрямовані та забезпечують соціальний захист усіх членів суспільства незалежно від їхньої професійної та статусної приналежності. З іншого сторони, соціальні гарантії передбачають професійні специфічні форми вияву. Частина соціальних гарантій мають професійні специфічні форми вияву. Дана група соціальних гарантій спрямована на забезпечує соціальний захист тільки певного професійної групи суспільства.

Так, військовослужбовці мають як загальнодержавні компоненти соціальних гарантій, так і специфічні соціальні гарантії притаманні лише військовим та (або) їхнім сім'ям. При цьому частина соціальних гарантій ґрунтується на підході рівної доступності всіх членів товариства. Це система загальних державних соціальних гарантій. Інша частина соціальних гарантій ґрунтується на підході професійної приладдя. Вона спрямована та реалізується в рамках певної професійної страти (наприклад, соціальні гарантії військовослужбовцям, шахтарям, працівникам авіації тощо).

Тим часом, розглянувши представлені цитати та витримки з національного закону «Про статус військовослужбовця», можна констатувати, що конкретизація параметрів системної оцінки «соціального захисту військовослужбовців» не представляється ні в рамках законодавчих актів, ні у тих наукової літератури на цю тематику.

На експертний погляд, у сучасних умовах необхідно розробляти комплексну систему оцінки «соціального захисту військовослужбовців». Ця система повинна включати оцінку як сукупності державних заходів, спрямованих на соціальний захист, а також оцінку фінансових, організаційних, соціальних та стимулюючих заходів, що проводяться військовими організаціями з метою забезпечення та (або) створення військовослужбовцям необхідні умови для якісного виконання свого обов'язку.

Важливо враховувати, що формування сучасної військової організації передбачає реалізацію кількох відносно незалежних підсистем соціального захисту. Будь-яка сучасна військова міні організація спрямовує свої зусилля, у тому числі і на трансформацію трудового потенціалу військовослужбовців. Військова організація конструює зростання трудового потенціалу військовослужбовців внаслідок оптимізації системи соціального захисту, а також трансформації пільг військовослужбовців [26, с.171].

Тому можна констатувати, що на мікрорівні оцінка соціального захисту повинна включати аналіз процесів реалізації пільг військовослужбовців. Цю

оцінку умовно можна розділити на кілька відносно незалежних оціночних підсистем (рис. 1.1).

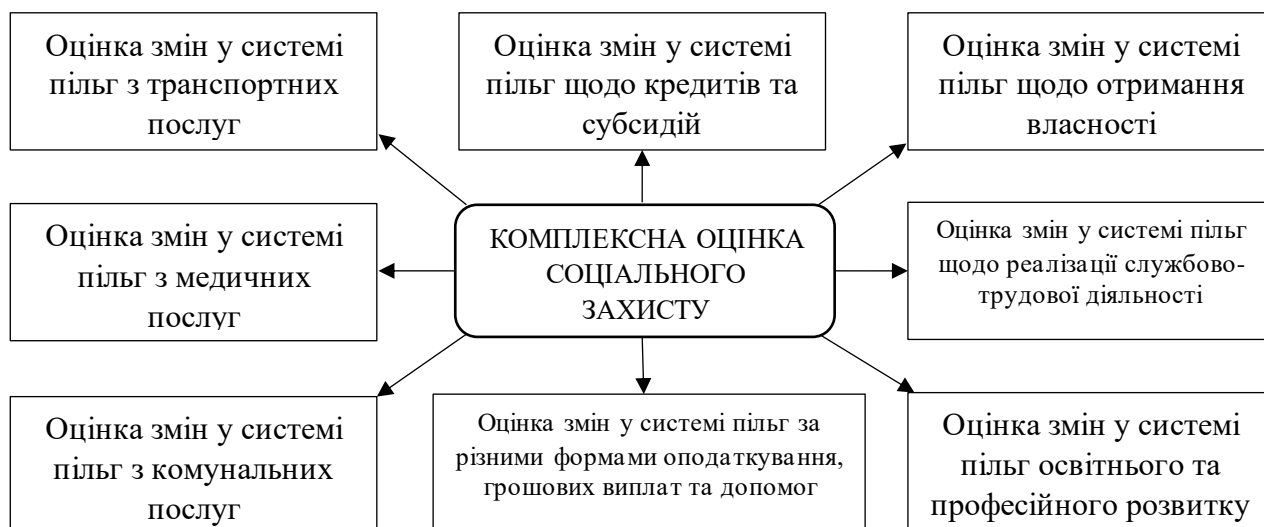

Рис. 1.1. Структура комплексної оцінки соціального захисту

Примітка. Складено автором.

1. Оцінка змін у системі пільг з транспортних послуг (часткова компенсація або безкоштовний проїзд, а також надання переваг у придбання права на проїзд, часткове чи комплексне компенсування витрат на використання особистого транспортного засобу).

2. Оцінка змін у системі пільг з медичних послуг (часткова компенсація або безкоштовне обслуговування в санаторно-курортній системі, безпосереднього медичного лікування, оплата матеріалів та послуг з протезування зубів, виробництво ортопедичних пристроїв та систем).

3. Оцінка змін у системі пільг з комунальних послуг (часткове чи повне звільнення від оплати комунальних виплат за послуги, надання можливостей за державний рахунок рішення питання про покращення житла).

4. Оцінка змін у системі пільг щодо отримання власності (надання за державний рахунок квартир, ділянок землі, автомобілів для особистого користування).

5. Оцінка змін у системі пільг у процесі реалізації службово-трудової діяльності (надання можливості за державний рахунок страхувати життя та (або) здоров'я військовослужбовця та членів його сім'ї, надання надбавок до

тарифів з оплати праці та пенсій, надання можливостей зниження офіційно встановленого віку виходу на пенсію, перезалік вислуги років у пільговому порядку та обчисленні, забезпечення права на додаткову відпустку).

6. Оцінка змін у системі пільг освітнього та професійного розвитку (безкоштовне підвищення кваліфікації військового, перенавчання, надання права на прийом поза конкурсом до навчальних закладів).

7. Оцінка змін у системі пільг за різними формами оподаткування, грошових виплат та допомог.

8. Оцінка змін у системі пільг щодо кредитів та субсидій. На практиці ефективність системи соціальних гарантій на отримання послуг охорони здоров'я прийнято оцінювати за показниками підтримки здоров'я військовослужбовця та членів сім'ї.

На індивідуальному рівні даний комплекс соціальних гарантій оцінюється за рівнем досягнення кінцевих результатів. На індивідуальному рівні можуть застосовуватись такі показники: оцінка відсутності захворювання; виявлення сімей військовослужбовців із добрим станом здоров'я; оптимальна пристосованість до довкілля; цілісність здоров'я (відсутність ушкоджень); соціальний благополуччя військовослужбовця та його сім'ї [36, с.65].

Таким чином, система соціальних гарантій на отримання послуг охорони здоров'я в абстрактній формі може здійснюватися через вивчення параметрів її кінцевої ефективності.

Дослідження має бути зосереджено насамперед на розгляді показників:

- скорочення (зростання) захворюваності;
- скорочення (зростання) непрацездатності;
- запобігання (зростанню) інвалідності;
- скорочення смертності.

Цей показник може розглядатися в абстрактному вигляді подвійно. З одного боку, як показник ефективності системи соціальних гарантій на отримання послуг охорони здоров'я та забезпечення базового права

військовослужбовця та членів його сім'ї на збереження здоров'я. З іншого боку, як показник забезпечення відтворення фізичного трудового потенціалу військовослужбовця.

Тут важливе уточнення тимчасових періодів життя, пов'язаних з хворобами та втратами фізичного потенціалу акторів (внаслідок тимчасової або постійної хвороби та непрацездатності).

Оцінка соціальних гарантій отримання послуг інститутів культури, соціального обслуговування населення. Даний комплекс гарантій умовно можна розділити на дві підсистеми [37, с.19]:

1. Гарантії послуг культури, доступ до отримання суспільно значущого мінімального рівня культурного обслуговування військовослужбовця та членів сім'ї.

2. Гарантії щодо забезпечення соціального обслуговування військовослужбовця та членів сім'ї, соціального захисту у сфері житлово-комунального господарства, забезпечення права на пересування.

Неважко зауважити, що соціальний захист військовослужбовців повинен оцінюватися в результаті аналізу практик надання (не надання) гарантій членам сім'ї військовослужбовця, досягнення соціальної ефективності цього процесу. У контексті виявлення соціальної ефективності гарантій важливо уточнити характер процесу відновлення та відтворення трудового потенціалу військовослужбовця та членів сім'ї. Виявлення рівня забезпечення: прав мати соціально необхідний рівень доходу, отримувати мінімальний набір освітніх, охоронних, культурних, соціальних послуг, забезпечення мінімального рівня можливостей відновлення, саморозвитку, задоволення базових потреб.

Також ця оцінка може конкретизуватися з фактів зовнішнього соціально-економічного прояви процесу соціального захисту військовослужбовців. Тобто виявлення ефективності соціального захисту як механізму забезпечення відтворення трудового потенціалу військовослужбовців та членів їхніх сімей. Загалом гарантії отримання доходу

необхідно розглядати як основний комплекс механізму соціального захисту військовослужбовців [49, с.8].

Отже, дані гарантії забезпечують підтримання необхідного рівня матеріального забезпечення та споживання військовослужбовця та його сім'ї. Вони покликані зрештою забезпечити соціально значиму матеріальну базу для процесу фізичного та духовного самовідновлення трудового потенціалу військовослужбовця та всіх членів сім'ї.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СТВОРЕННЯ ГАРАНТІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

2.1. Аналіз світового досвіду організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців

Військові події на території різних держав є досить поширені у зв'язку з проголошенням демократичного шляху розвитку, верховенства прав і законних свобод людини. У зв'язку з цим державні органи, які уособлюють державну владу, стають ключовими суб'єктами, які мають швидко прийняти «правила гри», щоб гарантувати певним категоріям громадян захист та державну підтримку. Мова йде про важливість соціального захисту військовослужбовців, людей з інвалідністю (у тому числі внаслідок бойових дій) та ветеранів війни.

Варто розглянути досвід західних країн щодо організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців.

Соціальне забезпечення військовослужбовців у США. У перелік нормативно-правових актів, що регламентують пенсійне забезпечення військовослужбовців, входять: «Звід законів США», розділ 10, «Збройні сили» (USCode, 10), «Закон про модернізацію системи пенсійного забезпечення військовослужбовців» (Uniformed Services Retirement Modernization Act of 1974), «Закон про виплати звільненим з дійсної військової служби» (Uniformed Services Retirement Benefits Act of 1979) і «Закон про реформу пенсійного забезпечення військовослужбовців» (Military Retirement Reform Act of 1986) [33].

Крім того, Міністерство оборони щорічно готує проекти змін до чинних законодавчих актів щодо коригування пенсій військовослужбовців у зв'язку зі зростанням рівня життя в країні, інфляцією та змінами матеріального забезпечення військовослужбовців. Після схвалення Конгресом вони також стають законом у вигляді відповідних статей у бюджеті Міністерства оборони

США. Управління фінансовими ресурсами та виплата військових пенсій покладається на Військовий пенсійний фонд. Кошти йому щорічно перераховуються з бюджету Пентагону; крім того, фонд фінансується з бюджету Міністерства фінансів, яке передбачає відповідні кошти для управління його активами.

Виплати військовим пенсіонерам здійснюються Фондом через Управління бухгалтерського обліку та фінансового управління Міноборони за місцем проживання за одним із трьох можливих планів пенсійного забезпечення:

- допомога особам, які вступили на військову службу до 8 вересня 1980 року;
- для тих, хто уклав контракт у період з 9 вересня 1980 року по 1 серпня 1986 року,
- для тих, хто вступив на військову службу після 1 серпня 1986 року [33].

Максимальний розмір пенсії за умовами всіх планів не може перевищувати 75% посадового окладу, який використовується для розрахунку.

Крім того, американські громадяни, звільнені з військової служби, мають право на отримання пенсії за Федеральною програмою пенсійного страхування через план заощаджень. Також, військовослужбовці можуть відкривати індивідуальні пенсійні рахунки в банках, страхових компаніях, пайових фондах або національних брокерських фірмах з цінними паперами. Гроші, перераховані на пенсійний рахунок, не оподатковуються. Однак використання можливе тільки з 60 років; після досягнення 80 років рахунок необхідно закрити.

Допомога по безробіттю може виплачуватися безробітним, які пройшли строкову військову службу, а також особам, звільненим у зв'язку з відставкою або хворобою. Однак особа повинна бути зареєстрована в службі зайнятості. Розмір допомоги та строк її виплати розраховуються виходячи з основного окладу та надбавок на момент звільнення зі служби та визначаються, зокрема,

законодавством держави, на території якої проживає колишній військовослужбовець. Однак у більшості штатів допомога по безробіттю виплачується протягом 26 тижнів і може становити до 862 доларів на тиждень.

Відповідно до законодавства США, американські громадяни, які прослужили в армії принаймні необхідний період військової підготовки (180 днів або більше) і звільнені з причин, відмінних від неналежної поведінки, класифікуються як «ветерани» та мають право на певні пільги ветеранів. Мінімального стажу для звільнених за інвалідністю немає.

Департамент у справах ветеранів керує пільгами та привілеями ветеранів Збройних сил Сполучених Штатів. Зараз у Сполучених Штатах Америки проживає понад 27 мільйонів колишніх військовослужбовців і 46 мільйонів їхніх утриманців, які мають право на певний рівень пільг.

Основні пільги, передбачені американським законодавством для ветеранів збройних сил США, включають:

- виплата допомоги по непрацездатності;
- програми професійної реабілітації, освітньої, психотерапевтичної допомоги ветеранам війни та сприяння працевлаштуванню;
- виплата допомоги по безробіттю;
- медичне обслуговування на пільгових умовах;
- страхування життя;
- надання кредитів на будівництво житла;
- організація ритуальних та інших послуг.

Крім того, військові пенсіонери та їхні утриманці мають право на безкоштовний проїзд рейсами Міністерства оборони як у межах Сполучених Штатів, так і за їх межами, залежно від наявності місць.

Військові пенсіонери та члени їх сімей також мають право безкоштовно користуватися об'єктами соціальної інфраструктури військових частин: військовими готелями та кемпінгами, дискаунтерами, центрами підтримки сім'ї та дитячими центрами, спортивними комплексами та полями для гольфу.

Щоб отримати більшість пілґ, достатньо пред'явити спеціальний «військовий квиток пенсіонера».

Соціальний захист осіб, що знаходяться на військовій в Італії.

Що стосується італійської системи соціального забезпечення та відповідних державних гарантій особам, які брали участь у бойових діях (антитерористичній операції) на території Італійської Республіки, то питання соціального захисту осіб регулюються «Кодексом військової системи», збірник італійських законів про військову службу та все, що до неї відноситься [8]. Зокрема, передбачено відповідні заходи щодо соціального захисту військовослужбовців, які отримали поранення (струс мозку, поранення чи каліцтва) під час міжнародного відрядження за кордоном, на військових полігонах, а також у пунктах постійної дислокації в період проходження служби. , що включає:

- страхування військовослужбовців;
- лікування у військових госпіталях;
- відпустка на оздоровлення за рахунок держави;
- матеріальне відшкодування, розмір якого залежить від розміру завданої шкоди;
- можливість подальшого проходження військової служби з деякими обмеженнями при збереженні можливості підвищення пенсії;
- отримання доплати до пенсії, розмір якої залежить від відсотка складної втрати працездатності;
- дружина отримує повну пенсію з відповідною доплатою у разі загибелі бійця.

Загалом поранені військовослужбовці (контузія, травма чи каліцтво) залежно від результатів висновку військово-лікарської комісії можуть обирати між трьома варіантами (придатність, непридатність або обмежена придатність):

- бути звільненим після закінчення періоду реабілітації та отримувати пенсію по інвалідності;

- залишатися на військовій службі з повним обсягом покладених обов'язків;
- продовжувати працювати з обмеженнями до досягнення пенсійного віку.

При цьому розмір доплат визначається за висновками лікарської комісії та показниками ступеня комплексної втрати працездатності і виплачується після виходу особи на пенсію.

Щодо діяльності державних установ та неурядових громадських об'єднань Італії, які займаються справами ветеранів війни та військовослужбовців у відставці, питання опіки над справами ветеранів війни, військовослужбовців у відставці, а також членів сімей військовослужбовців у загиблими під час військових дій займаються центральні органи Збройних сил Італійської Республіки. Центральні органи збройних сил Італійської Республіки відповідають за: моніторинг особового складу, який загинув або зазнав пошкоджень під час виконання завдань, а також військовослужбовців, пенсіонерів і ветеранів; надання різних видів допомоги (медичної, адміністративної, психологічної, моральної, матеріальної) військовослужбовцям та членам їх сімей [28].

Досвід військового соціального забезпечення в Польщі.

У Республіці Польща існує велика кількість неурядових громадських об'єднань країни перебування, які займаються питаннями ветеранів війни. Серед них найвпливовішими є: Головна дирекція Товариства борців РП і колишніх політв'язнів; Товариство меморіалу генерала Берлінга та солдатів; Рада поляків колишніх воїнів Радянської Армії; Товариство нащадків польських вояків Другої світової війни. Колишні військовослужбовці об'єднуються в організації залежно від стажу служби в родах або родах військ або окремих військових частинах. Основна діяльність ветеранських організацій та організацій колишніх військовослужбовців спрямована на надання моральної підтримки колишнім військовослужбовцям, родинам загиблих військовослужбовців, участь у виховному процесі молоді тощо.

Департамент соціальних справ Міністерства національної оборони РП (МНО) є головною державною установою, яка опікується звільненими в запас солдатами та ветеранами з метою їх соціальної адаптації.

Найважливіші фактори, які, окрім вступу до НАТО, вплинули на систему перепідготовки кадрів у Міністерстві оборони Республіки Польща протягом останніх років це: вступ до ЄС та набрання чинності нового закону «Про службу», який, з одного боку, стосується змін в армії (нової кадрової політики, що призводить до звільнення осіб, які не мають права на пенсію), а з іншого боку, відкривають нові можливості пошуку на ринках праці за кордоном.

Інституції МНО, які займаються реконверсією кадрів, виконують наступні функції:

- консультаційні послуги для військовослужбовців;
- перепідготовка персоналу;
- посередництво у виборі професії для військовослужбовців;
- надавати цивільним органам конкретні пропозиції щодо заміщення вакантних посад військовослужбовцями, у тому числі державних службовців та посад, пов'язаних з обороноздатністю країни [28].

Центральна група професійної адаптації пропонує співпрацю зацікавленим установам країни та надає можливість:

- підбір висококваліфікованих кадрів з високими моральними якостями на різні посади відповідно до класифікації;
- додаткові кошти на перепідготовку персоналу відповідно до вимог роботодавця;
- проведення конкурсів та психологічних досліджень відповідно до встановлених вимог за рахунок власних ресурсів;
- підготовка та реалізація спільних проектів із залучення фінансових ресурсів із фондів ЄС для професійної активізації колишніх військовослужбовців та їх подальшого розвитку.

Суть і завдання системи перепідготовки кадрів полягають у здійсненні спеціалізованими військовими органами різноманітних заходів щодо звільнених військовослужбовців, а також військовослужбовців, які вже були звільнені (протягом 2 років після звільнення), щодо забезпечення роботи в цивільному ринку праці, а також для їх підготовки до здійснення індивідуальної підприємницької діяльності.

Таким чином, система перепідготовки служить професійній та соціальній інтеграції колишніх військовослужбовців у цивільне середовище. Система реалізується на основі загальних правових принципів. Законодавчими документами ретельно врегульовані питання щодо пільгового режиму при прийнятті на посади, пов'язані з обороноздатністю держави, колишніх військовослужбовців.

Досвід Естонії. Закон Естонії про військову службу передбачає такі особливості:

- військовослужбовцям виплачується допомога на проживання та харчування в розмірах і порядку, встановлених Урядом Республіки. Витрати на житло та харчування не входять до матеріальної допомоги;

- військовослужбовцям, направленим Головнокомандуючим Силами оборони на навчання в цивільні навчальні заклади з метою проходження підготовки, відшкодовуються за рахунок держави в розмірах і порядку, встановлених Урядом Республіки [34].

Крім того, у разі загибелі або втрати дієздатності військовослужбовця, що сталися у зв'язку з виконанням службових обов'язків:

- держава виплачує одноразову допомогу дітям, батькам та вдовам військовослужбовців, які загинули під час служби, а також іншим особам, які перебувають на утриманні загиблих, у розмірі заробітку загиблих за десять років.

- держава організовує поховання військовослужбовця, який загинув або помер у зв'язку або під час виконання ним службових обов'язків, та несе витрати на організацію його поховання.

- військовослужбовцю держава виплачує одноразову допомогу у розмірі від 10 до 100 відсотків посадового окладу у разі втрати працездатності внаслідок поранення або захворювання, одержаного у зв'язку з виконанням службових обов'язків, протягом шести років. місяців до семи років [34].

Соціальне забезпечення в країнах НАТО складається з таких основних напрямків:

- прямі виплати, що здійснюються на регулярній основі;
- спеціальні виплати з фонду заохочення;
- компенсаційні виплати, пільги для військовослужбовців, пільги для членів сімей військовослужбовців [34].

У цьому випадку прямі виплати включають виплату коштів (грошове забезпечення), житлову допомогу та роздачу продуктів харчування. Це говорить про те, що в країнах НАТО прямі виплати здійснюються готівкою та продуктами харчування.

Для окремих категорій військовослужбовців, які працюють в екстремальних або особливих умовах, передбачені спеціальні виплати з фонду заохочення. Основною метою цих виплат є заохочення до роботи у важких умовах – підводні човни, екстремально низькі температури, судна далекого плавання тощо. Ці спеціальні заохочувальні виплати покликані зробити професію військовослужбовця затребуваною.

Компенсація призначена для покриття непередбачених витрат: необхідності змінити роботу, високих тарифів на проживання в окремих регіонах тощо. Так, у країнах НАТО виплати за переїзд військовослужбовців та членів їхніх сімей на нове місце служби є повністю покритий. Серед пільг для військовослужбовців – безкоштовне медичне обслуговування та різні види страхування. Основним і керівним принципом медичного обслуговування особового складу збройних сил держав-членів НАТО є закріплення за членами сім'ї постійного сімейного лікаря. Також передбачені пільги на отримання освітніх послуг, а також обслуговування в спеціалізованих магазинах продовольчих та промислових товарів. Пільги для військовослужбовців

складаються з низки соціальних програм. Так, члени сімей військовослужбовців отримують пільги на навчання, пільги в дошкільних закладах, пільги в спеціалізованих магазинах продовольчих і промислових товарів тощо. Такі пільги надаються членам сімей військовослужбовців строкової служби, пенсіонерам, а також загиблим, зникли безвісти або взяті в стрій. Окремим аспектом надання пільг утриманцям військовослужбовців є право на надурочну роботу. Тривалість роботи не повинна перевищувати 6 місяців. Крім того, вони мають перевагу при працевлаштуванні за сумісництвом і неповний робочий день.

Таким чином, вважаємо, що вивчення міжнародно-правових актів та зарубіжного досвіду спрямоване на виявлення та врахування досвіду з цього питання у національному законодавстві та правозастосовній практиці. У цьому контексті пропонуємо вивчити державний порядок захисту військовослужбовців та членів їх сімей.

По-перше, цікаво, що в Україні діє низка законодавчих актів, які регулюють захист прав військовослужбовців та членів їхніх сімей. По-друге, наявність цих нормативних актів не забезпечує реального захисту прав військовослужбовців та членів їхніх сімей. Особливістю є те, що більшість нормативно-правових актів у цій сфері застаріли та мають суто декларативний характер.

2.2. Оцінка стану соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні

Соціальний захист населення та соціальний захист військовослужбовців взаємопов'язаний та взаємообумовлений соціальний процес. Можна констатувати, що здійснення практично соціальної захисту як всього населення, так і окремих його професійних груп, в тому числі і військовослужбовців, мають як загальні так і специфічні риси та прояви.

Специфічність сучасного соціального захисту військовослужбовців України можна представити у наступних системних компонентах:

- забезпечення соціального захисту визначається достатнім рівнем всіх видів матеріальних, соціальних, соціально-культурних благ, забезпеченням, і навіть житловими умовами;

- високий рівень оплати праці військовослужбовців, надання можливості для задоволення не тільки матеріальних, а також духовних потреб членів сім'ї військового, забезпечення можливостей зростання професіоналізму та самоосвіти, забезпечення умов відновлення здібностей до праці (простого та розширеного відтворення трудового потенціалу), здійснення відпочинку та відновлення трудового потенціалу;

- конструктивне взаємодія начальників та підлеглих, постійний прояв турботи держави про соціально-економічні потреби військовослужбовців, суворий контроль процесів споживання, кар'єрного зростання та професійного просування по службі, наявність перспектив та можливостей зростання професійної культури та професійного статусу військовослужбовців. Досить високим рівнем державних соціальних гарантій, що забезпечують захист прав та гідності військовослужбовців, контроль та припинення правопорушень, не допущення беззаконних вчинків, девіантних практик, грубості, зловживання службовим становищем керівництва стосовно підлеглим.

На практиці соціальний захист є соціально-економічним механізмом, що забезпечує умови нормального споживання, а значить і саморозвитку не лише військовослужбовця, а й усіх членів його сім'ї. Останнє означає, що система соціального захисту тією чи іншою мірою забезпечує реалізацію процесу саморозвитку трудового потенціалу військовослужбовця, розширює соціально-економічні повноваження його діяльного вибору [29, с.30].

Можна сформулювати загальну тенденцію, що виявляється як у військових, так і невоєнних мікроорганізаціях: ефективний саморозвиток трудового потенціалу передбачає реалізацію постійно адаптується ефективної

системи соціального захисту працюючих акторів. При неефективному чи несвоєчасному забезпеченні соціального захисту, необхідних соціальних гарантій військовослужбовцям та членам їх сім'єю виникає проблема підризу основ стабільного існування та сталого розвитку їх здібностей та потреб.

Останнє наводить до неможливості проведення державою реформи військової організації, формування ефективної системи відтворення здібностей та потреб військовослужбовців, залучення на військову службу контракту найбільш підготовленою та професійно придатною молоді. На різних етапах історичного розвитку українського суспільства військовослужбовці різною мірою відчували соціальну захищеність. Останнє і визначало процеси саморозвитку (або не саморозвитку) здібностей та потреб військовослужбовця та членів його сім'ї.

В результаті вище поданих заходів та постанов ефективність соціального захисту підвищується, суспільство поступово змінює ставлення до професії військовослужбовця, владні еліти починають думати про підтримку національної безпеки як про першорядну стратегічного завдання, що має в сучасних умовах важливе значення. У зв'язку з цим підтримка системи соціального захисту, а значить і розвиток здібностей та потреб військовослужбовців розглядаються як вкрай необхідні та необтяжливі для державного бюджету проблеми [41, с.16].

Формується система соціального захисту, спрямована не тільки на соціально-економічну підтримку військовослужбовців та членів їх сім'ї, а й створення умов визначеності надалі службі військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, забезпечення поступового зростання рівня всіх видів забезпечення сім'ї військовослужбовця.

В умовах соціально-економічної трансформації української суспільства склалися специфічні умови розвитку системи Збройних Сил. Протягом останніх років держава особлива увагу приділяє армії, МВС, іншим силовим структурам, що визначило реалізацію системи соціальних проектів, спрямованих не лише на підвищення доходів сімей військовослужбовців, а

також на зростання пільг та компенсацій військовослужбовцям, і навіть окремим членам сім'ї.

Соціальний захист варто розглядати не лише як механізм підтримки якості життя військовослужбовців, але і як фактор трансформації всієї моделі саморозвитку їхнього людського потенціалу. У даному контексті на практиці процеси вдосконалення системи соціального захисту та забезпечення умов динамічного саморозвитку трудового потенціалу є односпрямованими процесами.

Так, Л.П. Шумна зазначає, що нові соціально-економічні мікроорганізації повинні постійно орієнтуватися на вдосконалення ефективності системи соціального захисту працівників. Останнє і має призводити до створення умов самозростання трудового потенціалу, підвищення ініціативи, творчого мислення трудових акторів. В умовах формування господарських організацій нового типу вдосконалення системи соціального захисту має розглядатися як фактор саморозвитку трудового потенціалу персоналу [50, с. 50].

Соціальна оцінка соціального захисту має здійснюватися на основі аналізу стійкості підтримки соціальних гарантій (своєчасної компенсації інфляційних ризиків), а також на основі дослідження практик стимулюючого на службово-трудова процеси у створенні. Не складно помітити, що практики соціального захисту виявляються і можуть оцінюватися як фактор розширеного самовідтворення трудового потенціалу.

Проведемо вторинний аналіз результатів емпіричного дослідження соціологічного центру Збройних Сил України. Респонденти є представниками військовослужбовців усіх регіонів України. З них 22% – учасники бойових дій, 61% – командний склад, 5% – інженерно-технічний склад, 1% – військовослужбовці тилу та тилового забезпечення, 33% - офіцери, які здійснюють виховну роботу.

Опитані звертають увагу на те, що найважливішим соціально-економічним результатом служби в армії для військовослужбовців є не лише

доход, а й житло (зазначають 25% респондентів), високе соціальне становище (12%) (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Найважливіші соціально-економічні результати служби в армії для військовослужбовців

Примітка. Складено автором.

Офіцери декларують найбільш значущі цінності військової служби:

- 42% - військову честь та гідність;
- 22% - наявність хорошого колективу та бойових товаришів;
- 21% - військові традиції, ритуали та форму одягу.

Важливо відзначити, що військовослужбовці не лише заявляють про наявність високих цінностей військової служби, а й прагнуть постійно ними керуватися у процесі реалізації професійної праці. Більшість військовослужбовців офіцерів вказують на довгострокові позитивні соціальні зміни у українській армії. При цьому вони звертають увагу на необхідність продовження соціального реформування військової організації [71,ст.36].

Виділяються такі фактори, сприяють зростанню ефективності службово-трудової діяльності військовослужбовців (рис. 2.2):

- 68% - особиста сумлінність та відповідальність;
- 43% - любов до Батьківщини;

- 40% - гордість за військову професію;
- 34% - прагнення до кар'єрного зростання (нової посади, а також нового військового звання);
- 28% - можливість покращення житлових умов.

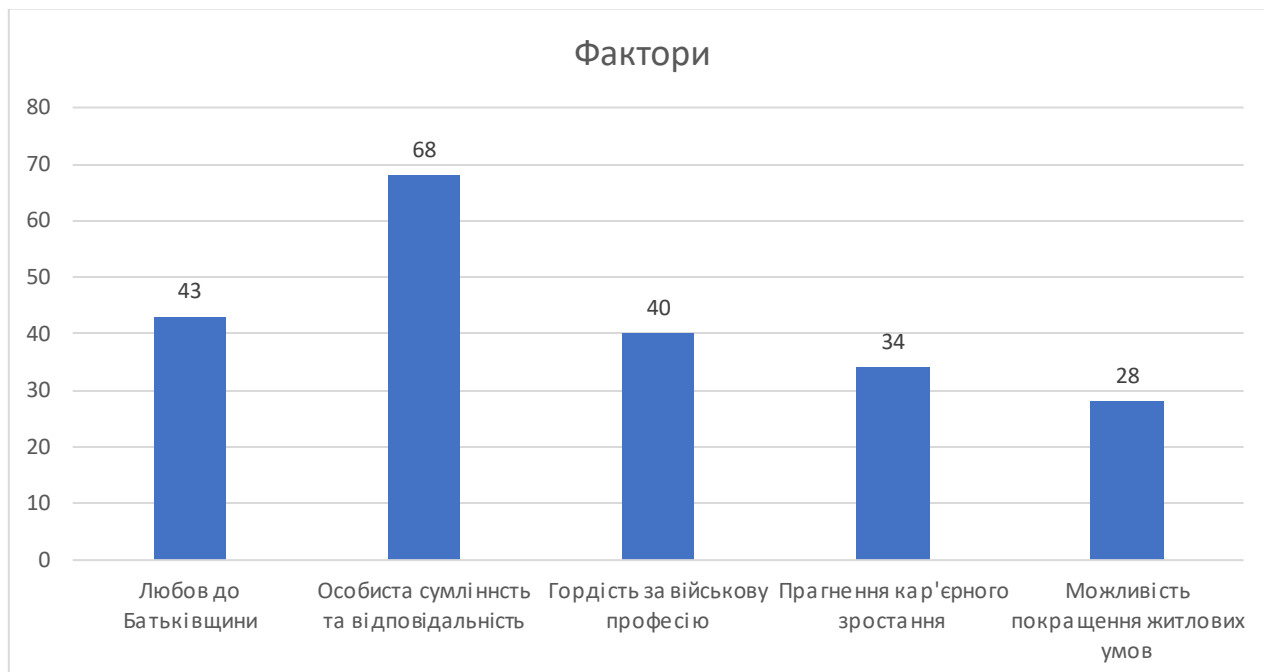

Рис.2.2. Фактори, що сприяють зростанню ефективності службово-трудової діяльності військовослужбовців (% від загальної кількості опитуваних)

Примітка. Складено автором.

У той же час, незважаючи на деяке покращення загальної соціальної ситуації у військовій організації України, учасники Другого Всеукраїнської наради офіцерів відзначають поступове зростання напруженості в Збройних Силах України. Виділено соціальні проблеми, що загострюються та визначені шляхи їх усунення:

- 72% - наголошує на необхідності зростання матеріального забезпечення та забезпечення, гідного рівня матеріальне становище сім'ї офіцера;
- 12% - важливість підвищення ефективності вирішення житлових проблем;
- 16% - вказують на інформаційні деформації, необ'єктивність подання засобами масової інформації процесів функціонування української армії.

Військовослужбовці констатують скорочення системи матеріального забезпечення сім'ї, збої у вирішенні житлових проблем військовослужбовців. В загалом загострення соціальних проблем призводить до гальмування процесів саморозвитку трудового потенціалу військовослужбовців, зниження престижності професії військового.

У цьому важливо відзначити, що військовослужбовці дуже низько оцінюють престиж військовослужбовців української армії (на цей час). Лише 4% офіцерів оцінюють престиж української армії вище за середній рівень. 44% респондентів констатують, що престиж Збройних Сил України у даних умовах не відповідає завданням, що стоять перед армією, пов'язаним із необхідністю виконання функції забезпечення безпеки, а також із соціально-економічною стабільністю українського суспільства [3, с.13].

Опитані звертають увагу на загострення факторів матеріального забезпечення сім'ї військовослужбовця, проведений у 2006 році опитування показує, що відсутні військовослужбовці, які взагалі оцінюють рівень матеріального становища військових як «дуже високий» та «високий». Хоча третина (36% опитаних) вважають, що соціально-економічний стан сім'ї військовослужбовця поки що залишається середнім по країні.

Близько половини (43%) офіцерів соціально-економічний стан сім'ї вже оцінюють як «нижчий за середній». Одночасно необхідно зазначити, що загалом у цей період часу респонденти однозначно вказують на необхідність реформування системи соціального захисту військовослужбовців. Так, за результатами проведеного у 2020 році опитування матеріальним становищем задоволені лише близько 50% респондентів, житловим забезпеченням сім'ї військовослужбовця – 46%; соціальним захистом у сфері відпочинку та послуг дозвілля – 4% [11, с.88].

Таким чином, аналізуючи вище подані дані можна зазначити, що у досліджуваному періоді загострюються протиріччя соціального розвитку військовослужбовців, проявляється падіння матеріального забезпечення сім'ї

військовослужбовця, знижується ефективність системи соціального захисту військовослужбовців

До перерахованих вище проблем необхідно додати недосконалість діючої у цей час технології обчислення та виплат пенсій колишнім військовослужбовцям. Останнє призводило до загострення проблеми матеріального забезпечення військовослужбовців: поступово знижувалися темпи зростання пенсій, звільнених у запас, та грошового забезпечення військовослужбовців. Продовжують загострюватись житлові проблеми військовослужбовців.

Основними завданнями емпіричного дослідження соціального захисту є:

- розробити методологічні основи дослідження соціального захисту військовослужбовців України;
- виявити рівень соціального захисту військовослужбовців, тенденції її зміни у результаті реформ;
- спостереження та аналіз соціальних відносин у військовій організації;
- дослідження нормативної документації;
- проведення анкетування з питань, що відображають процеси соціального захисту військовослужбовців;
- обробка даних та подання узагальнень та рекомендацій.

У нових умовах більшість військовослужбовців дають позитивну оцінку успішності своєї професійної діяльності. Для 32,7% вона успішна, для 38,7% скоріше успішна, ніж неуспішна. І тільки для 22,3% вона швидше не успішна, чим успішна. 6,3% військовослужбовців вважають у сучасних умовах свою професійну діяльність загалом неуспішною.

Загальновизнаною стає теза, згідно з якою своєчасність та ефективність здійснення соціального захисту, підтримка військовослужбовця та членів його сім'ї визначає рівень та динаміка зростання трудового потенціалу військової організації України у цілому.

Також соціальний захист став розглядатися як фактор мотивації військової праці, що визначає ставлення військовослужбовців до виконання

своїх трудових посадових обов'язків. Як результат, розширюється склад цілей соціального захисту військовослужбовців:

- забезпечення захисту прав сім'ї військовослужбовця;
- підвищення престижу військової служби;
- забезпечення умов саморозвитку трудового потенціалу військовослужбовців України.

Соціальний захист у нових умовах визначає динаміку поновлення трудового потенціалу військових організацій. Адже процеси формування та розвитку системи Збройних Сил України залежать не тільки від рівня її матеріальної підтримки, а й від ефективності залучення молоді на військову службу за контрактом, умов саморозвитку трудового потенціалу військовослужбовців, підбору та освітньої профільної військової підготовки найбільш здібних громадян України.

Загальновизнаною стає теза, згідно з якою своєчасність та ефективність здійснення соціального захисту, підтримка військовослужбовця та членів його сім'ї визначає рівень та динаміка зростання трудового потенціалу військової організації України у цілому. Також соціальний захист став розглядатися як фактор мотивації військової праці, що визначає ставлення військовослужбовців до виконання своїх трудових посадових обов'язків [31, с.77].

Таким чином, сучасний етап реформи соціального захисту військовослужбовців можна класифікувати як компонент соціально-економічної модернізації військової організації українського суспільства.

Система Збройних Сил України не може бути осторонь комплексних процесів модернізації українського суспільства загалом. Забезпечуючи модернізацію соціального захисту військовослужбовців перед Збройними Силами ставиться стратегічне завдання – підвищення рівня трудового потенціалу військовослужбовців, активізації практик саморозвитку фізичних та інтелектуальних здібностей військовослужбовців.

У рамках розробок Генерального штабу української армії розроблено стратегію соціально-економічного розвитку системи Збройних Сил України до 2025 року. Ця стратегія розроблена в рамках ширшої стратегії загальних соціально-економічних пріоритетів України до 2020 року Найважливіша мета всіх стратегічних перетворень в Україні, пов'язана з реалізацією сучасного етапу соціально-економічної трансформації українського суспільства, що визначає перехід суспільства на інноваційний шлях розвитку. Ця мета логічно пов'язана з усіма напрямками та організаційними формами перетворень України (зокрема і системі військової організації) [43, с.62].

Сучасний розвиток військових організацій націлено з одного боку на досягнення якісних трансформацій у галузі зростання бойової підготовленості, забезпечення стабільної обороноздатності України, з іншого боку на захист її економічних, політичних, соціально-економічних «інтересів, а також соціальної захищеності самих військовослужбовців та членів їхніх сімей».

Адже забезпечення військової безпеки, а також обороноздатності України неможливо без ефективного освоєння та використання нових технологій, а також інноваційною складовою людського потенціалу військовослужбовців. Останнє передбачає створення нової моделі соціального захисту військовослужбовців, що спирається переважно на економічні форми соціальних гарантій, нові економічні технології забезпечення житлом, зростання престижу військової служби, підвищення грошового забезпечення, а також пенсій та допомоги військовослужбовцям.

Неважко зауважити, що основною тактичною метою військової стратегії суспільства є вдосконалення системи соціальної захисту військовослужбовців, оптимізація процесів задоволення соціально-економічних потреб військовослужбовців, членів їхніх сімей, а також військових пенсіонерів (індивідів, звільнених із лав Збройних Сил України).

Кінцевою стратегічною метою тут буде не лише зростання рівня та якості задоволення соціально-економічних потреб військових, цивільних

працівників військової організації, громадян, звільнених в запас з військової служби, членів сімей військовослужбовців, а також випереджальне саморозвиток трудового потенціалу військовослужбовців.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ ТА ГАРАНТІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

3.1. Модернізація системи соціального захисту та гарантій військовослужбовців за умов війни

Розглядаючи соціально-економічні реформи українського суспільства, можна провести паралелі даних процесів із трансформаціями західних ринкових систем, а саме: перші та другі соціально-економічні трансформації пов'язані з послідовною зміною стану соціально-економічних відносин, переходом основних інститутів (у тому числі і інституту соціального захисту) з одного стану (однорівневого) в якісно інший (багаторівневий).

О. Безсонова, Ю. Кондратчик, аналізуючи сучасні етапи соціально-економічної реформи українського суспільства, приходять до висновку, що дана трансформація на початковому етапі визначається послідовною та корінною зміною стану економічних відносин та переходом соціально-економічної системи України від командно-адміністративної до ринкової моделі господарювання [1, с.168].

Другий етап соціально-економічних трансформацій українського суспільства дослідники справедливо пов'язують із зміною якісних умов функціонування суб'єктів господарювання.

Останнє визначається формуванням нового рівня матеріальних (засоби та предмети праці) та людських (людський потенціал акторів) факторів праці. При цьому формування трудового потенціалу нового типу визначається двоїстими процесами. По-перше, створюється багаторівнева система соціального захисту, покликана забезпечити умови самовідновлення та саморозвитку трудового потенціалу акторів. У 2012 році на міжнародному рівні було визнано, що Україна реалізувала перший етап ринкових реформ та

в результаті соціально-економічних трансформацій є країною з ринковою економікою.

По-друге, модернізується сама система безпосереднього професійно-освітнього розвитку трудового потенціалу суб'єктів службово-трудої діяльності, що формує напруженість у суспільстві та впливає на рівень життя населення».

Сьогодні йде другий етап соціально-економічних реформ українського суспільства. В рамках цього етапу згідно з концепцією довгострокового соціально-економічного розвитку в Україні «мають бути забезпечені стійке підвищення добробуту українських громадян, зміцнення національної безпеки та динамічний розвиток економіки, що дозволить країні увійти до лідерів провідних країн світу». Цей етап пов'язаний із переходом до інноваційного розвитку, що передбачає оновлення матеріальних та людських факторів соціально-економічного розвитку суспільства.

Соціально-економічні трансформації українського суспільства на даному етапі орієнтовані на досягнення зростання матеріального та духовного споживання українців. Досягається останнє через реалізацію прогресивних трансформацій у системі матеріального та трудового потенціалу суспільства. Саме формування трудового потенціалу нового типу забезпечує можливість досягнення «наукової організації праці та наукового керівництва підприємствами, наукового визначення дій та зразків поведінки, які стають ефективними поза процесами праці та переформують індивідів відповідно до панівних суспільних інтересів».

Формування нового рівня трудового потенціалу суб'єктів службово-трудої діяльності покликане забезпечити умови появи та подальшого стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). «За історичними мірками виникли дані технології зовсім недавно, але при цьому вже стали невід'ємною частиною економіки, політики та культури. Процеси розвитку ІКТ та інформатизації соціуму практично відразу прикували увагу наукової спільноти, та інтерес до їх вивченню лише зростає» [9, с.72].

По суті, на другому етапі соціально-економічної реформи українського суспільства мають відбуватися істотні зміни у системах основних інститутів соціуму, соціального захисту, соціальних умов життя та соціально-економічного устрою мікроорганізацій суспільства. «Ці зміни спричинили у себе еволюцію ментальності населення. Аналіз та управління процесом трансформації всіх систем дозволяє знизити напруженість у суспільстві».

Таким чином, сучасні соціально-економічні реформи українського суспільства визначають радикальні соціально-економічні зміни, які включають зміни всіх сторін життєдіяльності професійних груп суспільства та умовно поділяються на два етапи. Якісне зростання споживання покликане забезпечити умови якісного оновлення трудового потенціалу, формування його нових інноваційних можливостей формування трудового потенціалу нового типу забезпечує можливість досягнення зростання ефективності праці в різних господарських секторах українського суспільства.

Найважливішою системою, що забезпечує умови самовідновлення та саморозвитку трудового потенціалу, є інститут соціального захисту на різних рівнях соціального функціонування. Дослідження різних рівнів соціального захисту вимагає проведення поглибленого аналізу процесів відтворення трудового потенціалу. З огляду на особливості теми магістерського дослідження зосередимося лише на аналізі процесів відтворення трудового потенціалу військовослужбовців як специфічної професійної групи українського суспільства.

Розглянемо соціальний захист у комплексі реалізованого етапу сучасної соціально-економічної реформи українського суспільства. Обґрунтуємо систему соціального захисту як найважливіший механізм сучасної реформи, спрямований забезпечення розширеного відтворення трудового потенціалу військовослужбовців. Людський потенціал будь-якої професійної групи визначає собою перелік усіх діяльних трудових повноважень суб'єкта. Він може розглядатися як на рівні окремого індивіда, групи осіб, так і спільноти.

Людський потенціал є об'єктом сучасної соціально-економічної реформи. На рівні суспільства держава, посилюючи соціальний захист, визначає зростання трудового потенціалу. Цей процес системно відображає зростання сукупності «доходу, здоров'я, здібностей, знань, професійної кваліфікації, умінь та навичок, культури та моральності».

Стратегічна мета подальших соціально-економічних реформ України визначається виходом до 2025 року на світовий рівень відтворення трудового потенціалу суб'єктів службово-трудової діяльності. Мета подальших соціально-економічних реформ України пов'язана з переходом на інноваційне соціально-економічний розвиток українського суспільства, досягнення економічної безпеки визначається умовами відтворення трудового потенціалу [17, с.35].

Людський потенціал військовослужбовців є підсистемою трудового потенціалу суспільства. Він характеризує створений комплекс сукупних знань, умінь, здоров'я, культури та моральності, а також конкретизованих навичок та військово-професійних здібностей, які професійно необхідні та можуть бути використані у процесі здійснення службово-трудової діяльності індивіда. Загалом людський потенціал будь-якої військової організації не може обмежуватися системою інтелектуальних, освітніх, професійних, і навіть фізичних здібностей працівників до праці.

Людський потенціал сучасної військової організації включає також й професійну компетентність, як діяльну, культурну та мотиваційну готовність військовослужбовців до службово-трудової діяльності. Таким чином, в умовах соціально-економічних трансформацій українського суспільства створюються передумови відновлення всієї системи соціального захисту населення, забезпечення соціально необхідних умов відновлення та саморозвитку їх трудового потенціалу.

Важливою особливістю даного оновлення є:

- розширення функцій та рівнів соціального захисту;

- розгляд процесів забезпечення розвитку та саморозвитку трудового потенціалу як однієї з цілей функціонування системи соціального захисту.

У межах даних принципів можна висунути гіпотезу про те, що людський потенціал військовослужбовця відновлюється та саморозвивається в результаті функціонування ефективної системи соціального захисту на різних рівнях. Людський потенціал відновлюється та частково саморозвивається внаслідок розширеного споживання факторів.

Він характеризується не тільки якісними властивостями професійних здібностей факторів, а й фактом можливого досягнення кар'єрного зростання, отримання доходу. У наукових дослідженнях традиційно прийнято пов'язувати рішення проблем розвитку трудового потенціалу військовослужбовців із реалізацією соціально-економічної реформи з низки напрямків [21, с.12].

Одне з них - це подолання диспропорцій в освітній системі цільового розвитку трудового потенціалу (підвищення ефективності військово-освітньої системи України).

Друге - низький рівень соціально-економічних умов життєдіяльності сім'ї військовослужбовця (підвищення ефективності системи соціального захисту військовослужбовців України).

Неважко помітити, що традиційна (однополярна) система соціальної захисту не може забезпечити умови оптимального відновлення та саморозвитку трудового потенціалу військовослужбовця. Консервація, а поряд показників зниження реального рівня сімейного доходу, веде не лише до формування диспропорцій у системі стимулювання праці військовослужбовців загалом, а й до зростання соціальної напруги в військових організаціях, гальмування процесів саморозвитку трудового потенціалу військовослужбовців.

Сучасний етап реформ призводить до оновлення змісту соціального захисту на суспільному (макро) рівні. У нових умовах вона має двоякий прояв.

Перше - цільова спрямованість на підтримання певного рівня життєдіяльності населення, забезпечення умов динамічного саморозвитку трудового потенціалу населення, усунення або зменшення негативного впливу загальних факторів, що знижують якість життєдіяльності працездатних суб'єктів.

Друге - цільова спрямованість на усунення соціальних професійних ризиків окремих професійних груп населення, забезпечення умов динамічного саморозвитку трудового потенціалу працівників конкретних професійних груп (у тому числі військовослужбовців).

Неважко помітити, що на мікрорівні стратегічна мета зводиться до відновлення та саморозвитку трудового потенціалу суб'єктів службово-трудої дії. Тут головним завданням є пом'якшення деструктивних наслідків внаслідок настання певних професійних ризиків.

По суті, в умовах сучасного соціально-економічного етапу реформ розширюються компоненти системи соціального захисту військовослужбовців як специфічної трудової групи населення. Сучасна громадська система соціальних гарантій військовослужбовців регулює процеси соціальної підтримки цієї специфічної групи населення за різними напрямками, найважливіші з яких дохід, охорона здоров'я, освіта [32, с.20].

Сьогодні на громадському рівні розробляються соціальні гарантії, що реалізуються у формі соціального захисту, проектів оптимізації освітньої системи (реалізація концепцій модернізації освітньої системи), підтримки сім'ї та визначають вирівнювання загальних умов відтворення трудового потенціалу на різних рівнях життєдіяльності: громадському, регіональному, галузевому, організаційному. Ефективний механізм соціального захисту визначає можливість рівного доступу різних професійних груп населення до матеріальних, інформаційних, освітніх ресурсів суспільства.

Соціальний захист у рамках нових вимог на практиці значно розширює свою спрямованість. Окремо формуються самостійні напрями соціального захисту військовослужбовців.

Найбільш важливі з них визначаються у наступних комплексах соціальних гарантій:

- Гарантії по матеріальному забезпечення та отриманню доходу;
- Гарантії щодо житла;
- Гарантії з послуг охорони здоров'я;
- Гарантії з послуг освіти.

Суспільні (державні) соціальні гарантії матеріального забезпечення та отримання доходу - це базовий комплекс соціальних гарантій - основна умова забезпечення розширеного самовідтворення трудового потенціалу військовослужбовця та його сім'ї. Підтримка стабільного соціально необхідного доходу громадян прямо, а також опосередковано визначає умови формування якості життя, добробуту, розширеного споживання, а отже, і споживчого саморозвитку потреб та здібностей військовослужбовця як суб'єкта службово-трудоих відносин.

Необхідно також враховувати, що соціальні гарантії на громадському рівні поширюються на всі важливі для сім'ї військовослужбовця блага та послуги життєдіяльності як мінімального набору фінансової підтримки, регулювання потреб харчування, одягу, житла, освіти, охорони здоров'я.

Широкий набір гарантій соціального захисту є основним інституційна умова розвитку не лише окремих сімей військовослужбовців, а й усієї системи військової організації загалом. При цьому ефективна система суспільних соціальних гарантій є базою не лише забезпечення соціальних прав військовослужбовців окремою військовою організації, а й одночасно механізмом, що гарантує стабільне відновлення, розвиток, накопичення їхнього трудового потенціалу [42, с.84].

По суті, громадський механізм соціального захисту військовослужбовців спрямований на підтримання певного матеріального достатку цієї групи населення, забезпечує мінімальні але необхідний рівень матеріального та духовного споживання всіх членів сім'ї військовослужбовця,

що у свою черга створює об'єктивні умови активізації процесу саморозвитку їх потреб та діяльних здібностей.

Узагальнюючи вищевикладене, можна виділити кілька проектних напрямів соціального захисту військовослужбовців (рис. 3.1) у контексті реалізації законодавчо прийнятих соціальних гарантій, норм соціальної підтримки та компенсацій на громадському та внутрішньо-організаційному рівнях.

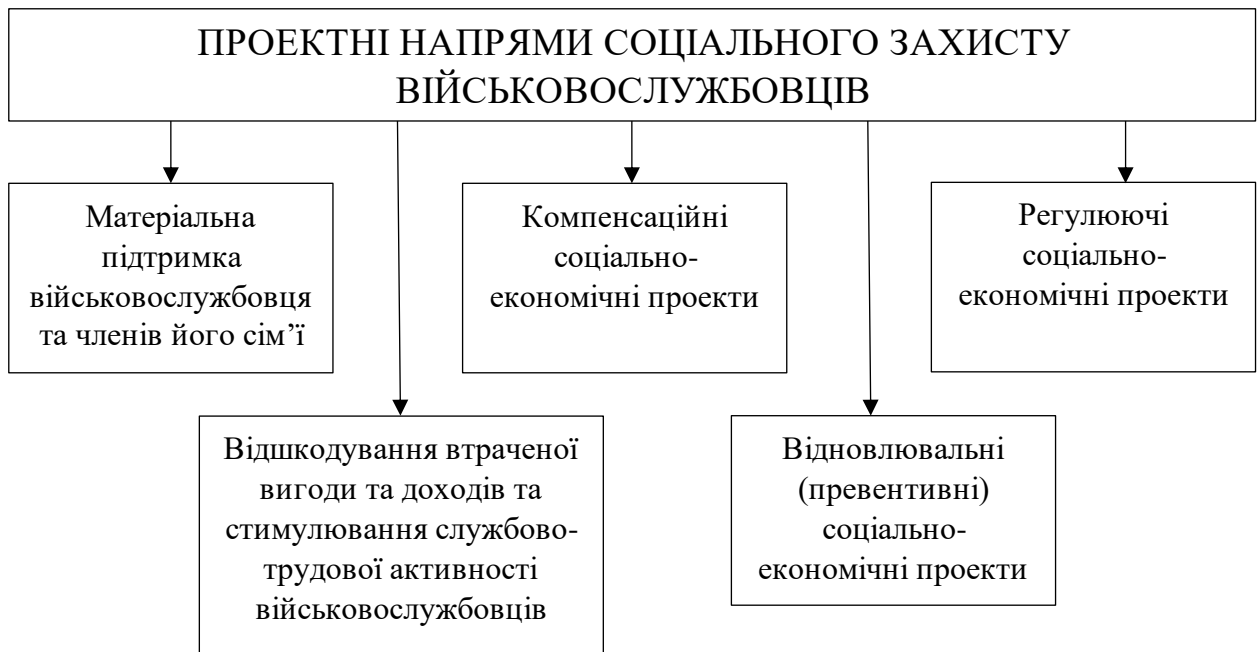

Рис. 3.1. Проектні напрями соціального захисту військовослужбовців

Примітка. Складено автором.

Перший напрямок соціального захисту визначає матеріальну підтримку військовослужбовця та членів його сім'ї. Військовослужбовці отримують додаткові матеріальні виплати, які постійно збільшуються щодо інфляційних та інших соціальних потрясінь.

Другий напрямок соціального захисту визначають компенсаційні соціально-економічні проекти. Військовослужбовці отримують додаткові матеріальні виплати як компенсації за деякі обмеження прав військовослужбовців та членів їх сімей, що детермінують з характером та умовами проживання, проходження служби, видом службово-трудової діяльності, складністю виконання трудових завдань. Соціальний захист

військовослужбовців покликаний реалізувати компенсаційну функцію за базовими показниками порушення прав повністю, за іншими напрямками частково.

Третій напрямок соціального захисту визначають регулюючі соціально-економічні проекти. Система соціального захисту покликана здійснювати регулятивний вплив на трудову діяльність, упорядкувати взаємодії факторів, удосконалювати суспільні соціально-економічні відносини трудової взаємодії військовослужбовців, і навіть інших працездатних членів його сім'ї. Дана функція, перш за все, реалізується через механізми права на освіту, відпочинок, медичне обслуговування, право на соціальні послуги та соціальне забезпечення сім'ї.

Четвертий напрямок соціального захисту визначає не тільки відшкодування втраченої вигоди та доходів, а й стимулювання службово-трудова активності військовослужбовців. В рамках цієї системи державою гарантується подолання соціальних ризиків, пов'язаних із тимчасовою чи постійною втратою працездатності, зниженням рівня фізичного та духовного трудового потенціалу, здоров'я.

Держава компенсує додаткові витрати військовослужбовців, пов'язані з лікуванням чи їх інвалідністю. У контексті реалізації соціального захисту також створюються необхідні умови для нормальної службово-трудова діяльності військовослужбовців, здійснюється часткове стимулювання трудової ініціативи, активної трудової позиції, а також формується позитивна спрямованість економічної дії військових [51, с.25].

Стимулювання службово-трудова активності також здійснюється внаслідок специфічного комплексного захисту (матеріальних заохочень, надання спеціальних пільг, визнання заслуг перед державою та суспільством) військових при виконанні останніми трудових завдань, пов'язаних із ризиком збереження дієздатності індивідів, їх фізичних здібностей та здоров'я.

П'ятий напрямок соціального захисту визначають відновлювальні (превентивні) соціально-економічні проекти. Соціальний захист покликана не

лише забезпечити нормальні умови життєдіяльності військовослужбовця та його сім'ї, а й забезпечити, з одного боку, відновлення фізичного та освітнього трудового потенціалу, а з іншого боку, визначити напрями та можливість саморозвитку професійних здібностей та потреб акторів як суб'єктів воєнної організації.

Відновлювальна функція соціального захисту цілому визначає проведення організаційних, технічних, освітніх, медичних проектів, які забезпечують умови, також дозволяють відтворити здоров'я, духовний людський потенціал як військовослужбовця, а й інших членів його сім'ї.

Соціальні гарантії військовослужбовців займають вагоме місце в економічній системі держави. Це можна представити у вигляді схеми, наведеної на рис. 3.2.

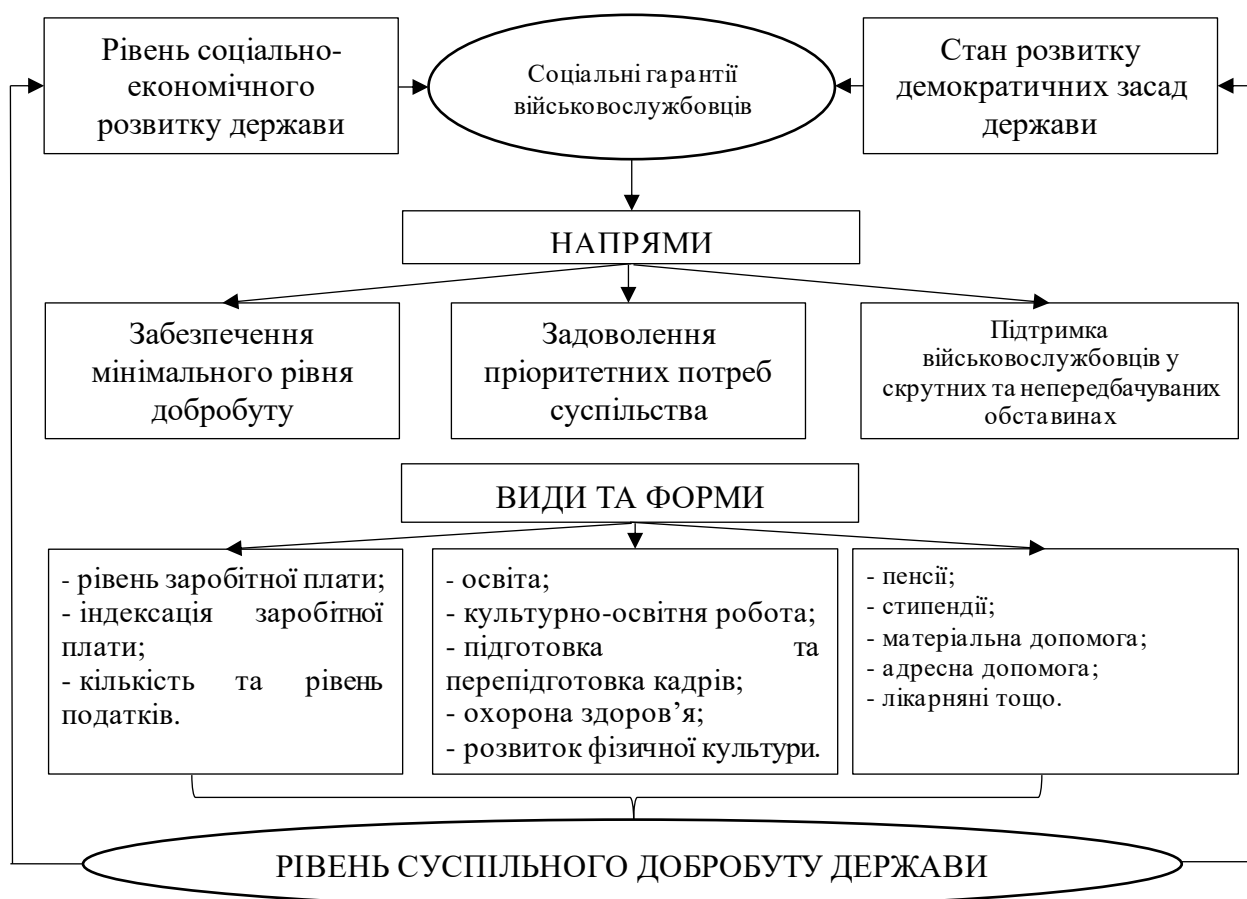

Рис. 3.2. Місце соціальних гарантій військовослужбовців в економічній системі держави

Примітка. Складено автором.

Державні соціальні гарантії покликані підтримувати достатній життєвий рівень громадянина і сприяти розвитку його здібностей незалежно від його матеріального становища, розміру заробітної плати, а також від впливу економічних та інших зовнішніх чинників.

Кожен напрямок забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців має свої види та форми реалізації, а саме:

по-перше, прийнятний добробут військовослужбовця забезпечується мінімальним рівнем заробітної плати, її індексацією, помірними податками та невтручанням у підприємницьку діяльність;

по-друге, першочергові потреби військовослужбовця (здобуття загальної освіти, виховання дітей та молоді, проведення культурно-освітньої роботи, підготовка кадрів, організація охорони здоров'я та розвиток фізичної культури членів суспільства) задовольняються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів у вигляді надання безкоштовних або пільгових послуг;

по-третє, військовослужбовці, які опинилися у складних і непередбачуваних ситуаціях (підвищене навантаження на працездатних осіб у зв'язку з наявністю родичів, погіршення здоров'я, похилий вік, втрата роботи, економічна криза), підтримують пенсії та стипендії, грошові виплати та їх індексація, матеріальне забезпечення, податкові пільги на виплати та послуги.

Таким чином, одним із важливих напрямків соціальної політики є забезпечення комплексу державних гарантій соціального і правового статусу військовослужбовців, які беруть участь у військових діях, а також призваних під час мобілізації, підвищення рівня їх соціального захисту, членів їх сімей та сімей, члени яких загинули під час проходження військової служби, сприяння соціальній адаптації.

3.2. Удосконалення управління соціальним захистом військовослужбовців щодо вирішення їхніх соціальних проблем

Істотна трансформація моделі соціального захисту військовослужбовців здійснено внаслідок соціальної реформи військової організації. Нижче представлені позитивні прояви цього етапу реформи системи соціального захисту військовослужбовців.

Істотний соціальний ефект початкового етапу реформ підтверджує:

- зростання соціального статусу військовослужбовців;
- формування нових стимулів військово-професійного вибору сучасної молоді, якісне та кількісне оновлення процесу відбору претендентів для вступу на військову службу;
- оптимізація системи праці та відпочинку військовослужбовців та забезпечення умов цільового саморозвитку їхнього трудового потенціалу;
- підвищення успішності професійної діяльності військовослужбовців, а також задоволення від виконання своїх службових обов'язків;
- активізація трудової мотивації, прагнення кар'єрного просування військових;
- стабілізація сімейних відносин, забезпечення умов соціального захисту сім'ї військовослужбовця.

Разом з тим, існують і негативні аспекти, зокрема падіння ефективності соціально-економічної реформи підтверджується:

- появою почуття загальної соціальної незахищеності військовослужбовця та його сім'ї;
- неможливістю забезпечення комплексної реалізації належних соціальних пільг та гарантій військовим;
- посиленням проблем забезпечення військовослужбовців житлом та зростання протиріч у системі компенсацій витрат за оренду житла;
- зростанням диспропорцій у системі медичного обслуговування військовослужбовця та його сім'ї, ускладненням процедури та умов отримання додаткових медичних та оздоровчих послуг;

- поступовим зростанням професійних навантажень військовослужбовців, відсутністю механізму їх соціальних компенсацій;
- зростанням переліку соціальних гарантій виконуваних частково, а також призупиненням виконання ряду додаткові гарантії військовослужбовців.

Таким чином, у сучасних умовах основний фактор гальмування соціального захисту військовослужбовців пов'язаний з перериванням цілісності та послідовності цього процесу. Останнє виявляється у відсутності випереджаючих індексацій доходу військовослужбовця і безпосередньо пов'язано з наступними моментами.

Соціальний інститут соціальної захисту є за своєю сутністю інститутом всього громадянського суспільства, а не як його військової підсистеми. Саме тому проблема забезпечення високої соціальної захищеності військовослужбовців має вузькоспецифічне, і навіть інституційне, а загальносоціальне звучання. При створенні сучасної, ефективної системи соціального захисту військовослужбовців бажано насамперед визначити її функції.

Так як загальні її функції можуть бути визначені завдання забезпечення щодо цієї соціально-професійної групи всієї повноти прав громадян країни або компенсація обмежень, накладених ними військовою службою, системою особливих гарантій, соціально-економічних пільг та заходів щодо утримання їх високого соціального статусу. Функціональна ієрархія всередині цього інституту передбачає провідну роль правового компонента та інституційного рівня забезпечення соціальної захищеності військовослужбовців.

Приватними (допоміжними) функціями соціального інституту соціального захисту є функції:

- інформаційно-аналітична;
- інтегративна (співвіднесення інтересів членів сімей військовослужбовців та інтересів військової служби).

Можливі дисфункції даного соціального інституту сучасні умови можуть бути пов'язані [12, с.157]:

- з недооцінкою значущості його створення та функціонального запиту органами військового управління;
- з нестачею ресурсів, виділених з його потреби;
- з відсутністю достатньої кількості кадрів соціальних працівників для здійснення цілей соціального захисту;
- з відсутністю досить релевантних методик для відстеження оптимальності функціонування цього інституту.

Окремими елементами механізму реалізації спільних та приватних функцій даного інституту може бути:

- створення єдиного кодексу соціального захисту військовослужбовців;
- постійна координація зусиль міністерств та відомств по забезпечення високого соціального захисту військовослужбовців;
- створення у військах спеціальних органів для соціальної роботи з військовослужбовцями та надання їм більшої самостійності.

Їхня реалізація дозволить досягти наступних соціальних результатів:

- підвищення автономізації суб'єктів інституційного взаємодії;
- персоналізації (індивідуалізації) соціальних відносин;
- стане можливою вільна, ненасильницька селекція та відбір найбільш життєздатних, органічних форм взаємовідносин військовослужбовців та військової організації;
- буде можливою самоорганізація та саморегуляція соціального взаємодії на рівні "особистісно-соціальна організація" за допомогою ненасильницького узгодження їх інтересів, цілей та установок.

Соціально-групові компоненти механізму соціалізації військовослужбовців, звільнених з військової служби за контрактом, впливають із організаційно-групового змісту трудової діяльності, якою характерна розвиненість організаційних відносин, їх інституціоналізація у нормативно-правових документах. При цьому слід враховувати, що

військовослужбовці, звільнені з військової служби, намагаються об'єднатися в групи для вирішення цілей і завдань, що стоять перед ними нових «цивільних» умовах, які висувають для них часом важкорозв'язні проблеми [25, с. 54].

Соціально-індивідуальні компоненти механізму соціалізації характеризуються особистісними особливостями (психічні процеси, психічні освіти, домінуючі стани, характер, темперамент, спрямованість, здібності та ін.), стилем поведінки, здібностями по виконання посадових обов'язків та ін. Зрештою, соціально-інституційні компоненти механізму соціалізації колишнього військовослужбовця зумовлені його статусним становищем у виробничій сфері, становищем у ній, пов'язані з освітою, релігією, охороною здоров'я та ін.

Певні рівні соціальної нерівності закріплені і на законодавчому рівні. Наприклад, право на проїзд на безоплатній основі до місця використання відпустки для всіх військовослужбовців поза залежно від місця проходження ними військової служби. Як відомо, така пільга діє зараз для захисників Вітчизни, які проходять службу, а також на територіях, що входять до в державні округи, а також за кордоном.

Доцільним продовжувати вдосконалювати організаційні аспекти системи соціального захисту військовослужбовців у військах. Насамперед всього, це стосується обґрунтування її штатних структур, коригування основних цілей та завдань. Вимагають подальшого розвитку військово-соціальні відділи відповідних військово-організаційних структур [20, с.119].

Можна припустити, що ці органи, як самі по собі, так і взаємодії з командирами, офіцерами виховних структур, кадрових органів та тилу будуть виконувати наступні функції в забезпечення соціальної захищеності військовослужбовців:

- дослідно-аналітична. Під цим мається на увазі моніторингові дослідження стану соціальної захищеності військовослужбовців як загалом, і

у окремих частинах, з'єднаннях, регіонах, а також підготовка необхідних матеріалів та пропозицій з локалізації та вирішення існуючих проблем;

- аналітико-прогностична. Вона передбачає розробку проектів нормативних документів для державних органів та органів військового управління різного рівня з питань соціальної захисту;

- соціально-комунікаційна. До її змісту входить організація взаємодії з місцевими органами влади та управління з питань соціальної захищеності військовослужбовців, сприяння реалізації чинних нормативних актів із цього питання;

- консультаційна. Вона включає організацію інформування та консультування різних категорій особового складу з питань юридичних, соціальних та інших засобів забезпечення прав;

- масово-комунікаційна - висвітлення питань соціального захисту військовослужбовців у засобах масової інформації;

- реалізаційно-практична, що передбачає роботу з організації та здійснення соціального захисту військовослужбовців, як у звичайних умовах, так і конфліктні ситуації.

Потрібно також визначити систему відбору та підготовки достатньо кваліфікованих кадрів для функціонування сучасної системи соціального захисту, забезпечення соціальної захищеності офіцерів у теперішній час. Як було показано вище, серед засобів забезпечення соціальної захищеності військовослужбовців пріоритетне значення набувають правові, соціально-економічні та інформаційно-аналітичні засоби, що потребує і відповідної підготовки кадрів, а також внесення необхідних коректив до організації їхньої діяльності.

На рівні органів державного управління державного та регіонального рівнів, органів місцевого самоврядування пропонується розробити та прийняти державний закон «Про соціальні стандарти, що забезпечують соціальний розвиток України та покращення людського капіталу країни», який передбачає конкретизуючі та уточнюючі нормативно-правові акти до різних

соціальних організаціях та інститутах, у т.ч. у Збройних Силах України [30, с.108]. При цьому здійснити «прив'язку» соціальних стандартів не лише до рівня п'ятірки кращих армій світу, але й конкретизувати та встановити законодавчо нормативи, які забезпечують рівень соціального статусу категорії професійних військовослужбовців «вище за середнє» в країні.

Узагальнюючи вищезазначені висновки, нами запропоновано наступну систему матеріального забезпечення військовослужбовців (рис. 3.3). В її основу покладено позитивні практики організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців країн-членів НАТО.

Рис. 3.3. Система матеріального забезпечення військовослужбовців

Примітка. Складено автором.

Ефективність системи соціального захисту багато в чому залежить від організаційної підсистеми сфер соціального захисту населення. Структура організації системи соціального захисту військовослужбовців включає в себе органи державної влади та органи безпосередньо в структурі Міністерства оборони України. Соціальна захист військовослужбовців здійснюють служби Міністерства оборони, органи управління оперативного командування,

територіальні органи (військові комісії), а також командири (начальники) на локальному рівні у військових частинах.

На рівні ланок органів воєнного управління від Міністерства оборони до військових об'єднань пропонується удосконалити систему освіти офіцерського складу цілях перебудови свідомості та поведінки в руслі «управління по результатах» та запровадження наступного трактування результативності: «не дотримання регламенту, а фактичні результати»; бажана система безперервного підвищення освіти військовослужбовців, у тому числі й цивільних ВНЗ, підготовки їх до умов "цивільного" життя, надання можливості членам їхніх сімей здобути освіту самого вищої якості, що у свою чергу стане гарантією їх конкурентоспроможності ринку праці.

На рівні органів управління військових з'єднань (частин) та підрозділів пропонується на основі механізму укладання договорів, що впроваджується на інституційному рівні, підвищити ефективність взаємодії командувань частин та з'єднань з органами місцевого самоврядування та регіональною владою у сфері реалізації соціальних гарантій військовослужбовців.

На основі використання потенціалу офіцерських зборів, проведення атестації за допомогою соціометричних методик удосконалити кадрову політику, що проводиться у частинах та з'єднаннях. Необхідне створення досить потужних суспільно-державних ветеранських структур, які могли б здійснити підтримку військовослужбовців після їхнього звільнення в запас [47, с.135].

В даний час при соціалізації громадян, звільнених з військової служби за контрактом та членів їхніх сімей у «громадянське суспільство», залишилося багато суперечностей та колізій, які сильно загострилися під час реформування відомств, здійснюють безпеку та охорону правопорядку.

Таким чином, удосконалення управління соціальним захистом військовослужбовців вимагає реалізації цілого комплексу заходів щодо оптимізації організаційно-технологічних та нормативних основ управління,

автоматизації та інформатизації циркулювання управлінської інформації та розвитку наукового забезпечення.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було отримано нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують актуальне теоретико-прикладне завдання – удосконалення управління системою соціального захисту та гарантій військовослужбовців в Україні.

Теоретико-методичні та практичні результати дослідження полягають у наступному.

1. В процесі дослідження встановлено, що соціальний захист має специфічні форми прояву у межах різних форм професійної ідентичності окремих груп населення. Зокрема, соціальний захист військовослужбовців має двоякий зміст:

- процесуальний - сукупність послідовного соціально-економічного регулювання, здійснюваного внаслідок реалізації державою, відомствами, іншими організаціями соціально-економічних проектів, спрямованих на забезпечення громадянських прав, а також соціальних гарантій та пілґ військовослужбовцю та членам його сім'ї;

- інституційний - офіційно встановлена та закріплена сукупність норм, стандартів, соціальних гарантій, що забезпечують, з одного боку, надання матеріальної та нематеріальної підтримки, гідного рівня життєдіяльності військовослужбовця, з іншого боку, соціальну інтеграцію військовослужбовця та членів його сім'ї з соціумом, згладжування соціально-економічної нерівності між військовослужбовцями та іншими членами суспільства, запобігання соціальним конфліктам.

2. З'ясовано, що соціальні гарантії військовослужбовцям встановлюються державою та закріплюються в формі законодавчої системи спеціальних нормативів. По суті, соціальні гарантії реалізуються внаслідок законодавчо закріпленої системи заходів, що проводиться державою, військовими відомствами, окремими організаціями на місцях у різних сферах життєдіяльності військовослужбовців. Соціальні гарантії – це сукупність соціальних норм, спрямованих на дотримання прав військовослужбовців у

межах законодавчо прийнятої системи державних мінімальних соціальних стандартів, що зумовлюють забезпечення якісних та кількісних нормативів життєдіяльності кожного військовослужбовця.

3. Встановлено, що методичні підходи до соціально-економічної оцінки системи соціального захисту та гарантій військовослужбовців включають загальний (соціальний) та специфічний (соціально-економічний) підходи до процесу оцінки соціального захисту військовослужбовців.

Структура комплексної оцінки соціального захисту повинна містити такі складові оцінки змін: у системі пільг з транспортних послуг; у системі пільг з медичних послуг; у системі пільг з комунальних послуг; у системі пільг щодо отримання власності; у системі пільг у процесі реалізації службово-трудової діяльності; у системі пільг освітнього та професійного розвитку; у системі пільг за різними формами оподаткування, грошових виплат та допомог; у системі пільг щодо кредитів та субсидій.

4. Аналіз світового досвіду організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців засвідчує, що найрозвиненіша та відпрацьована система соціального забезпечення військовослужбовців створена в США і країнах НАТО. Вона повністю відкрита для суспільства й інформація про соціальний захист посідає надзвичайно вагомe місце в рекламі військової служби.

Вивчення міжнародно-правових актів та зарубіжного досвіду спрямоване на виявлення та врахування досвіду з цього питання у національному законодавстві та правозастосовній практиці.

5. Визначено, що соціальний захист військовослужбовців України можна представити у наступних системних компонентах:

- забезпечення соціального захисту визначається достатнім рівнем всіх видів матеріальних, соціальних, соціально-культурних благ, забезпеченням, і навіть житловими умовами;

- високий рівень оплати праці військовослужбовців, надання можливості для задоволення не тільки матеріальних, а також духовних потреб членів сім'ї військового, забезпечення можливостей зростання

професіоналізму та самоосвіти, забезпечення умов відновлення здібностей до праці (простого та розширеного відтворення трудового потенціалу), здійснення відпочинку та відновлення трудового потенціалу;

- конструктивне взаємодія начальників та підлеглих, постійний прояв турботи держави про соціально-економічні потреби військовослужбовців, суворий контроль процесів споживання, кар'єрного зростання та професійного просування по службі, наявність перспектив та можливостей зростання професійної культури та професійного статусу військовослужбовців.

6. Запропоновано проектні напрями соціального захисту військовослужбовців, які включають: матеріальну підтримку військовослужбовця та членів його сім'ї, компенсаційні соціально-економічні проекти, регулюючі соціально-економічні проекти, відшкодування втраченої вигоди й доходів та стимулювання службово-трудової активності військовослужбовців, відновлювальні (превентивні) соціально-економічні проекти.

7. Удосконалена система матеріального забезпечення військовослужбовців в Україні, в основу якої покладено позитивні практики організації соціального захисту та гарантій військовослужбовців країн-членів НАТО. Дана система передбачає наступні інструменти: прямі регулярні виплати (грошове забезпечення; житлове забезпечення, продовольче забезпечення, речове забезпечення); спеціальні заохочувальні виплати та компенсаційні доплати (спонукають і приваблюють військовослужбовців дефіцитних професій, заохочують до продовження контрактів і перебування на військовій службі); пільги соціального забезпечення (медичне обслуговування, страхування тощо) та інші пільги, зокрема для членів сімей (освіта, система війсьторгів, працевлаштування).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / За ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
2. Адміністративна процедура: конспект лекцій / За заг. ред. І.В. Бойко. Харків: Право, 2017. 132 с.
3. Баранник Л.Б. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України: проблеми становлення та перспективи розвитку: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетровська державна фінансова академія, 2012. 496 с.
4. Ветлинський С. Соціальний захист військовослужбовців в умовах проведення антитерористичної операції. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4 (49). Ч.1. С. 198–205.
5. Гнибіденко І.Ф., Орлатий М.К., Кравченко М.В., Сич Н.А. Управління соціальним захистом населення України. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління*. 2010. Вип. 1. С. 12–20.
6. Гудзь А.О. Система соціального захисту України та місце в ній недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 40. С. 106–109.
7. Данилюк О.І. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації. *Ефективна економіка*. 2019. № 5 URL : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2019/52.pdf
8. Дацюк І. П. Порівняльний аналіз механізмів соціально-правового захисту військовослужбовців у розвинутих країнах світу. *Державне будівництво*. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_48
9. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 783. *Офіційний вісник України*. 2020. № 73. Ст. 2300.

10. Дутчак А.В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. 2017. № 5. С. 568–572.
11. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 6: Державна служба / наук.-ред. колегія : С.М. Серьогін (співголова), В.М. Сороко (співголова) та ін. 2011. 524 с.
12. Капітан О.І. Адміністративно-правове регулювання діяльності суб'єктів формування та реалізації соціальної політики України в умовах євроінтеграційних процесів : дис. Д-ра філософії. Львів. 2020. 227 с.
13. Ківалов С.В. Адміністративне право: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання) / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, Т.І. Білоус-Осінь. Одеса: Фенікс, 2019. 136 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12119>
14. Кіреєва О.Б., Хміль Т.В., Голубчик Г.Д. Пріоритети публічного управління у сфері соціального і гуманітарного розвитку. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2017. Вип. 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2017_2_5
15. Кір'ян Т.М., Пасічник Ю.В. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери: монографія / За ред. д.ф, проф. Т.М. Кір'ян. В-во Чабаненко Ю. 2016. 398 с.
16. Клименко А.Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2. С. 1–10.
17. Колпаков В.К. Поняття форм публічного адміністрування. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 2. С. 43–51.
18. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
19. Корольов С.С. Пратичні аспекти створення, утвердження та нормативно-правового забезпечення гарантій соціального захисту

військовослужбовців країн-членів НАТО. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2011. Вип. 3 (29). С. 280-283.

20. Купира М.І. Практичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економічний форум*. 2019. № 1. С. 215–222.

21. Курс адміністративного права України : підручник / За ред. В.К. Колпакова. Київ : Юрінком Інтер. 2012. 808 с.

22. Лаврухін В.В. Державне управління у сфері соціального захисту населення: теоретичні аспекти. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 1-2. С. 66–72.

23. Лисяк Л.В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Економіка*. 2017. Т. 25. Вип. 11. С. 23–30.

24. Ліжевський А.Л. Неправові форми публічного адміністрування: специфіка здійснення у сфері соціального захисту населення. *Юридична наука: виклики і сьогодення : матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Одеса, 11–12 червня 2021 р. Одеса : Громадська організація «Причорноморська фундація права», 2021. С. 32–34.

25. Ліжевський А.Л. Правові засади публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення. *Право і суспільство*. 2021. № 1. Ч. 2. С. 43–48.

26. Ліжевський А.Л. Публічне адміністрування у сфері соціального захисту населення: інституційно-змістовна характеристика. *Правові новели*. 2021. № 13. Т. 2. С. 32–37.

27. Лопушняк Г.С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України: монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.

28. Марко І.Є., Марко Є.І., Чернишова І.М. Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2019. № 2(66). С. 135–142.

29. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. Київ: Ваїте, 2014. 376 с.
30. Мельник Р.С. Категорія «публічне управління» у новій інтерпритації. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 95–98.
31. Навроцький О.О. Основні форми публічного адміністрування прав дитини. *Адміністративне право і процес*. 2017 № 9. С. 141–145. 103.
32. Належне врядування як загальносвітова цінність. Проект Програми розвитку ООН. URL : <https://eduhub.in.ua/files/159610634056098.pdf>
33. Офіційний сайт Департаменту у справах ветеранів США. URL: <https://www.va.gov/>
34. Офіційний сайт Європейської організації військових асоціацій та профспілок. URL: <https://euromil.org>
35. Пилипів Р.М. Новий погляд на класифікацію форм і методів адміністративної діяльності патрульної поліції за законодавством України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5/2. С. 125–131.
36. Питання Міністерства економіки: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 459. *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. Ст. 2183
37. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
38. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб. Закон України від 09 квітня 1992 № 2262 - XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>
39. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
40. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст.425
41. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей: Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 26.08.2020 р. № 1057-р URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Text>

42. Рудкевич І.В. Регулювання системи соціального захисту населення України : теорія, методологія та державна політика : монографія. Донецьк. 2011. 463 с.

43. Смирнова І.І., Лихошва О.Ю., Рак Н.В., Горієва Л.А. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3. С. 205–212.

44. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: моногр. / О.Ф. Новікова, О.Г.Сидорчук, О.В.Панькова та ін. / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184с.

45. Сухарєв С., Васильєв Д. Гарантії соціального захисту і соціального забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть участь у захисті державного суверенітету України // група експертів групи національної безпеки і оборони. Реанімаційний Пакет Реформ. 2015. 57с.

46. Теорія держави та права : навчальний посібник / За заг. ред. С.Д. Гусарєва, О.Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

47. Терещук В.В. Поняття, ознаки та структура суб'єктів публічної адміністрації. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 89–94.

48. Уханенко С.А. Адміністративні процедури в сфері соціального захисту населення: дис. ... канд. юрид. наук. Херсон-Дніпро, 2018. 211 с.

49. Чернов С.І. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» / С.І. Чернов, С.О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. госпва ім. О.М. Бекетова. Харків : ХНУМГ, 2014. 97 с.

50. Шумна Л.П. Організаційно-правові форми соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 24. Том. 2. С. 205–208.

51. Яковлев І.П. Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса. 2016. 224 с.

52. Яригіна Є.П. Забезпечення стабільності системи соціального захисту України в умовах євроінтеграції. *Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю проф. І.М. Сироти (м. Одеса, 31 жовтня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 158–162.

53. CASE OF GRUDIĆ The European Court of Human Rights (Second Section). URL : <https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2012/708.html>

Виконав: студент
магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та _____ Степан ТАРАСОВ
адміністрування денної
форми навчання

Науковий керівник:
завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування,
д.держ.упр., професор _____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

**Робота допущена до
захисту:**
завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування,
д.держ.упр., професор _____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ